

Генадзь Бураўкін

**ВЕРШЫ
ПЯЦІ КНІГ**

ВЫБРАНАЕ

**МІНСК
„МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА“
1976**

Бел 2
Б 91

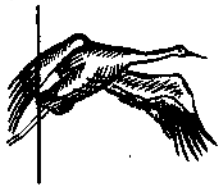
Геннаді Буцайніч

70403-116 90-76
Б М 302(05)-76

© Выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1976 г.

«Майская просінь»

(1960)

Не скрутіть ніякої горької
судує
Масадоцьк квітлабуно маю.
Я іду з усіма
і сміюся,
Я іду з усіма
і маю.
Ї калі како беда агорке,
Транічна турботина кіночі
нам, —
Я вазмю ї это гасіну ера,
Часіну свій радасці — оддам.

І з ягоным святлом непатушаным
Абыду ўвесь зямны прасцяг,
Незвычайна шчаслівы і ўзрушаны,
Перапоўнены прагай жыцця...

* * *

Я з твайго неспакойнага племені,
Партыя,
Хоць ля сэрца білет твой яшчэ не нашу.
Гэта ты разам з маці дала мне ўпартую
І няўрымсліваю душу.

Гэта ты мне адкрыла прасторы шырокія
І ў дарогу ўручыла свой дапытлівы зрок.
І заўсёды
з тваімі ўладарнымі крокамі
Я знітоўваю кожны свой крок.

З тваім словам,
з тваёю бацькоўскай парадаю
Мы з'іначым зялёную нашу зямлю.
І калі —
«Камуністы, наперад!» —
скамандуюць,
Я таксама наперад ступлю.

Адаю табе рукі
і сэрца юначае
І прымаю твой казачны, смелы разгон.
В'юцца ў жылах маіх —
кроў гарачая матчына,
Твой кастрычніцкі вечны агонь.

УСПАМІН

Песень, помню, не спявалі маткі,
А бацькі, браты пайшлі ў лясы...
І рабілі мы тады рагаткі,
Разбівалі вокны і насы.

Адшукаўшы ў прыдарожным пыле
Груды шчэбня, без чаргі — усе
Па партрэту Гітлера лупілі,
Што на хаце старасты вісеў.

Часта дзынкалі і шыб асколкі.
Столькі гневу, цвёрдасці было,
Што на здымку заставаўся толькі
Клок валосся, ссунуты на лоб...

Дзе ж вы, нашы смешныя рагаткі?..
Прэе смецце ў касках чужаніц.
Нам Радзіма уручыла скаткі,
Аўтаматы і спакой граніц.

І маленства даўнім сном здаецца,
Толькі часам на вучэбны пляц
Мы прыносім боль тых дзён у сэрцы,—
І ў «дзiesiąтку» кулі ўсе ляцяць.

ПОЛАЧЧЫНА

Не шукайце красы за морамі,
Узбярэжжаў з крыштальнымі зорамі,—
Прыязджайце да нас на Полаччыну,
Пахадзіце яе прасторамі.

Тут азёры, як неба, сінія,
У чаротах чароды гусіныя,
А на дне Млечным Шляхам свецяцца
Трапяткія гурты язiныя.

Навальніцы грымяць над кручамі,
З гор бягуць ручаі грымучыя,
Тут ля Дрысы сасонкі звонкія,
Над Дзвіною бары пявучыя.

Тут вясёлкай сонца акружана,
Усмiхаецца з кожнай лужыны.
Тут на кожнага закаханага
Салаўёў па чатыры тузіны.

Тут дзяўчаты ўсе — чарнабровыя,
На палях iльны двухметровыя...
Тут пад кожным курганам і каменем —
Ці быліна, ці казка чароўная...

ПАЛЕСКАЯ БАЛАДА

Памяці загінуўшых у час Вялікай Айчыннай вайны Івана Цубы, які паўтарыў подзвіг Івана Сусаніна, і яго брата Міхала.

Ёсць на Шншчыне рэчка Лань.
Там зімой ходзіць берагам здань.

Круцяць снег, гоняць снег вятры.
Праз завею ідзе стары.

Кажушок на прыгнутых плячах,
Боль пякельны ў патухлых вачах.

У халодным пажары завей
Ён далёкага брата заве:

«Дзе твой след? Дзе ты, родны, ляжыш?
Ці спакойна ты, братка, спіш?»

Ці харошыя сняцца сны,
Ці чуваць табе шум лясны?

Я адпомсціў забойцам тваім,
Кінуў багну пад ногі ім.

Сам я ўпоперак шляху лёг,
Сам заблытаў ім сотні дарог,

Сам я зоркі ўгары згасіў,
Сем галодных ваўкоў запрасіў,

Партызан ад нападу збярог,
Не прадаў нашых родных дарог...

Дзе ж ты, брат? Што ж ты, братка, маўчыш?
Дзе твой след? Дзе твой крыж?»

Круцяць снег, гоняць снег вятры.
Праз завею ідзе стары...

* * *

Калі часам трохі засумуецца
І адчую на душы тугу,
Я выходжу да людзей на вуліцу,
У натоўпа шматгалосы гул.

Паспяшаю непрыкметна зліцца
Я з табою, гарадскі прыбой,
Каб у шумнай радасці згубіцца
Са сваёй нязначнаю журбой.

І па кроплі, па маленькай частцы
Мне ў душу збалелую ідзе
Нехаванае чужое шчасце
Толькі што спатканых мною людзей.

І яны маю бяду-навалу
Разнясуць, развеюць назаўжды,
Запрашаюць нават запявалам
У свае вясёлыя рады.

Не скруціць нікай чорнай скрусе
Маладосць крылатую маю.
Я іду з усімі
і смяюся,
Я іду з усімі
і пяю.

І калі каго бяда агорне,
Трапіцца журботны хтосьці нам,—
Я вазьму ў яго часціну гора,
Частку сваёй радасці — аддам.

ЗНОЎ ПАБАЧЫЎ ЦЯБЕ...

Цэлы тыдзень хадзіў я прыгнечаным,
Не гулялася, не спявалася.
Кожнай раніцай, кожным вечарам
Сэрцу нечага неставала ўсё.

А сягоння,
зусім няпрошана,
Нечакана, неспадзявана я
Зноў убачыў цябе, харошая,
Дарагая, нецалаваная.

І гатоў салаўём заліцца я
На лады, на калены розныя,
Каб дзівілася нават міліцыя,
Што такія бываюць цвярозыя.

І нясу,
каханнем асвечаны,
Па вясновай зямлі сэрца гром-бішчэ.
Паглядзяць на мяне сустрэчныя —
І таксама шчаслівымі робяцца...

ПОЛАЦКАЯ БАЛАДА

Я люблю тваю чуйную зімнюю ціш,
Мой абсыпаны зоркамі горад.
Хто сказаў, што ты ноччу маўчыш?
Ты не спіш.
Ты са мною гаворыш.

Толькі ўслухацца лепш у марозны спакой,
Толькі вочы закрыць на хвіліну —
І пачуеш дыханне далёкіх вякоў,
Старадаўнія песні-быліны.

І не проста ўжо рыпнуў запознены крок,
І дымком пацягнула ад фабрык,—
Гэта рыпнуў Скарыны друкарскі станок,
Гэта пахне друкарскаю фарбай.

Рукавом выцер потны, задумлівы твар,
Стаў пад лютаўскім ветрам, ля сходак,
З хрустам плечы расправіў стамлёны друкар,
Мой разумны, няўрымслівы продак.

І не дуб недзе крэкнуў, парушыўшы ціш,—
Зарыпелі ўладарна батфорты.
То ад Верхняга замка спяшае сюды ж
Пётра Першы, суровы і горды...

Хто сказаў, што тут ноччу няма ні душы
І ўсё гэта — рамантыка, ўрэшце,
Толькі снег зарыпіць, зазвіняць ледашы,
І нікому з магіл не ўваскрэсі?

Не,
прыслухайся лепш:
не ільдзінкі звіяць —
Гэта шаблі аб ківеры звоняць,
Гэта цяжка даецца французам Дзвіна,
Заіржалі трывбжныя коні...

І таму я люблю слухаць зорную ціш,
Твае казкі начныя, мой горад...
Хто сказаў, што ты ноччу маўчыш?
Ты не спіш.
Ты са мною гаворыш...

ЛЯ ПАРТЫЗАНСКИХ СЦЯГОЎ

Яны выцвілі ў дыме боек,
Каля зыркiх начных кастроў
І прынеслі ў залу з сабою
Родны пах беларускіх бароў.

Дзе між імі той самы родны,
З пахам хвой і купальскіх траў,
Той, які пад агнём кулямётным
Бацька мой цалаваў?

Можа, гэты, прабіты куляй?
Край яго парудзеў ад крыві.
Да яго працягнуў руку я,
Поўны шчасця, тугі і любові,

Каб узняць яго зноў, як бацька,
Не збаяцца нягоды любой...
Чую раптам: «Не дакранацца
Да музейнага сцяга рукой!»

Гэта вы, вартаўнік?
Прабачце.
Адшукаў заповітны сцяг.
Гэта, пэўна, яго мой бацька
Перад смерцю збярог на грудзях.

Гэта ён тут, паміж сцягамі,
Самы прасты з музейных сцягоў.
Калі нельга рукой —
губамі
Мне дазвольце крануцца яго.

* * *

Вочы сінія-сінія... Косы тугія...
Хтось шчаслівы, як кажуць, дзяўчыну
хрысціў.

Трэба вытаптаць многа дарог,
каб другія
Вочы гэтка, гэтка
гэтка косы знайсці.

Пра такіх, пэўна,
казкі складалі ў народзе,
Надзяляючы сотнямі светлых імён...
А цяпер —
гарманісты чародамі ходзяць,
Носяць песні-прызнанні ўначы ля акон.

А яна —
маладая ў сваёй прыгажосці —
Ні прызнанняў, ні песень не хоча яна.
Аднаго прычакаць бы ёй толькі у госці,
Ды з зямлёю яго абвянчала вайна...

Ёе згуляе вяселля
той, хто гэтак абвенчан.
А яна ўсё чакае,
верыць казачным снам,
Адганяе сватоў, што прарочаць:
не вечна
Будзе доўгай каса, будзе яркай краса.

І даўно з хаты ў хату
і з вуха у вуха
Носяць бабы па вёсцы няўмольны прысуд:
Застанецца яна назаўжды векавухай,
Нізавошта састарыць, загубіць красу...

Я не знаю,
быць можа, і праўда, не трэба
Ёй, прыгожай такой, адзінокаю жыць.
Я ж яе разумею...
І вельмі хацеў бы
Бось такое каханне ў жыцці заслужыць.

* * *

Я не знаю, удаўся ў каго я такі:
Цягне дзіўная сіла мяне да ракі.

Цэлы дзень у прадоннях крынічных віроў
Бачу гульні язеў, чуйны сон шчупакоў.

Я не знаю, удаўся ў каго я такі:
Цягнуць, нібы магнітам, мяне саснякі.

Я гатоў слухаць там ад зары да зары
Перашэпты вяршалін густых угары,

Слухаць дзятла няроўны паспешлівы стук,
Чуць, як проста з-пад ног сыраежкі растуць...

Я адчуў, што і я не чужы на зямлі,
Што гараць на далонях маіх мазалі...

Да хмурынак-пярын, у паўдзённы блакіт,
Свае звонкія песні ўзнялі жаўрукі.

Чую: гліцу і мох прабіваюць грыбы...
Каб не быў чалавекам, я б жаўранкам быў

І спяваў бы нястомней за ўсіх і званчэй,
Каб рабілася людзям ад песні лягчэй,

Каб шпарчэй узнімаліся ўвысь саснякі,
Каб вяліся ў вірлівай рацэ шчупакі...

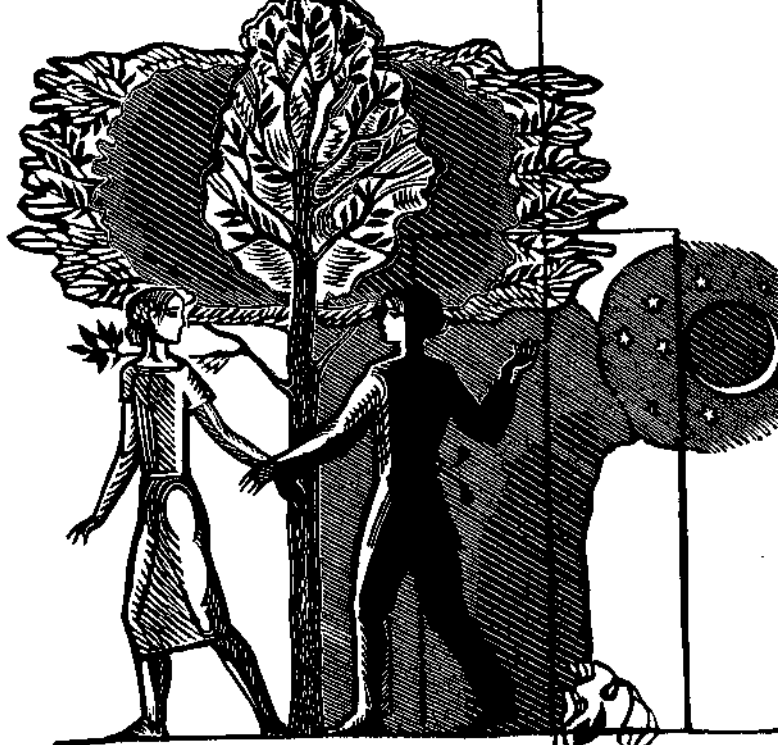
Я не знаю, удаўся ў каго я такі...

«З любоўю і нянавісцю
зямною»

(1963)

Я ўсё абратом да слоў сваіх
і рук,
Трывожнаць сэрца чыста
любая драбязь,
Надое адказнасць я за ўсё
бярэ,
Што ў чыстым свеце
дзімаюць і робяць...

БЕЛАРУСІ

У любві да цябе я не раз буду клясціся.
Не таму,
каб ты помніла клятву маю.
Проста, дзе ні пабуду —
у Смаргоні ці ў Клясціцах,—
Я ўсё болей цябе пазнаю.

Пазнаю цябе юнаю і старажытнаю,
У сузор'ях агнёў і ў паводках бяроз.
Колькі раз
кожным нервам сваім,
кожнай жылкаю
Перажыў я твой мужны і велічны лёс!

Колькі вызнаў і вынес ты,
краю мой мілы!..
І сягоння ўспамін твае грудзі пячэ,
Дзе старыя акопы,
як пустыя магілы,
Што сябры закапаць не паспелі яшчэ.

У нябыт
і нядоля і ворагі рынулі..
І цяпер
прыгажэй, даражэй удвая,
Ты стаіш, Беларусь,
завадская, зубрыная..
Я — пясчынка твая.
Я — крывінка твая.

І ў любові да цябе я не раз буду клясціся.
Не таму,
каб ты помніла клятву маю.
Проста, дзе ні пабуду —
у Смаргоні ці ў Клясціцах,—
Я ўсё болей сябе пазнаю.

У МАЎЗАЛЕІ

Мне трэба
доўга-доўга раіцца
Пра сотні планаў і падзей...
Ды ў Маўзалеі
не спыняюцца —
Плыве,
плыве паток людзей.

І не крыўдую ні на кога я:
Тут кожны,
як і я,
прынёс
Да Ільіча
на споведзь строгую
Увесь свой чалавечы лёс...

РАБОЧЫ ПАСЁЛАК

Я люблю рабочыя пасёлкі —
Белья,
аднолькавыя домікі,
У дварах
пясок,
ці верас колкі,
Ці ядловец парыжэлы, ломкі.

Тут
па вечарах пасля работы,
Пазмываўшы з рук мазут машынны,
Дужыя,
разважлівыя,
потныя,
Пад грыбком збіраюцца мужчыны.

І кладуць на стол цяжкія рукі,
Адганяюць «Беламорам» стому
І навіны,
быццам падарункі,
Раздаюць
адзін другому...

Я люблю такія «асамблеі»,
Калі ўсё
рабочай мерай мераюць,
Кажуць пра далёкую Гвінею
Так,
як пра суседа па кватэры.

Вось сюды б
заморскіх дышламатаў —
Хай бы занатоўвалі ў блакноты,
Як без выкрутасаў,
грубавата
Тут штовечар ім складаюць ноты.

Пад грыбком,
дзе свішча вецер золкі,
Хай бы падзівіліся яны,
Як здае
рабочаму пасёлку
Справаздачу
цэлы шар зямны.

* * *

Шпак спявае...
 Стамлёныя крылы — ўразлёт,
Ад зямнога,
 вясновага шчасця
 зажмураны вочы.
Доўга песню хаваў ён за морам
 ад сцюжы і слот,—
І яна ў цёплай дзюбе
 цяпер і звініць
 і булькоча.
Падлятае,
 трымціць —
 не сядзіцца шпаку,
Быццам
 недзе хапіў непатухлага жару
І збіраецца
 з клейкіх пупышак
 на кожным суку
Распаліць
 сто маленькіх
 зялёных пажараў...

ЮНАЦТВА СШІЯ АРЭЛІ

Юлі

Яны прыгдушана рыпелі
Сярод старых кашлатых ліп.
Мы тыя сінія арэлі
Зламаць нікому не далі б.

Над імі гойдаліся далі,
Яны нам казкаю былі —
І ў неба сіняе ўзляталі,
І ледзь краналіся зямлі.

І як бы мы ні пастарэлі,
Няхай і летам і зімой
Юнацтва сінія арэлі
Ляцяць між небам і зямлёй...

ТАНЦЫ ЛЯ ВАЕНКАМАТА

Танцы ля ваенкамата,
Танцы ля ваенкамата...
Стрыжаныя, у ватоўках хлопцы.
У дзявочых вачах —

туга.

І маці,

старыя, нрыціхлыя маці:

«Вось і да малодшых

дайшла чарга».

А пары кружацца ў вальсе.

Танцы ля ваенкамата.

І ў нязграбных стрыжаных хлопцаў

Бесклапотны настрой...

А потым

уладна грымне

На гулкім двары каманда

І стройныя сержанты

Выраўняюць строй.

І будуць хлопцы дагледжаны,

Накормлены і абуты,

І старшына ім выдасць

Удосталь

махоркі і сноў...

Маці,

чаго ж вы плачаце,

Чаго глядзіце са смуткам

На стрыжаных і нязграбных

Малодшых сыноў?..

Сыны вашы хутка вернуцца,

Ім будзе ў арміі добра.

І маці

слёзы ўціраюць

Сарамліва

шурпатай рукой.

Яны за сыноў спакойныя.

Што зробіш,

калі падобны

Стрыжаныя, у ватоўках хлопцы

На паўшых сваіх бацькоў...

БЯЗБАЦЬКАВІЧЫ

Рыгору Барадуліну

Сорак пяты.
Незабыўны год сорак пяты...
Маёвыя песні
Пасля шэрых ваенных зім.
О, як мы ляцелі —
Толькі мільгалі пяты —
Насустрач салдатам вусатым,
Насустрач бацькам
жывым.

Мы нават і спаць не клаліся
Без бацькоўскай пілоткі,
Усе ў медалях блішчастых
Хадзілі ў сяброў ля акна.
Шчаслівыя,
Мы не бачылі,
Што плакалі
аднагодкі,
Якіх сурова назвала
Бязбацькавічамі
вайна.

Яны тады навучыліся
Хаваць мужчынскія слёзы,
Яны тады вучыліся
Матак сваіх берагчы.
Не па гадах маўклівыя,
Зацятыя
і сур'ёзныя,

Бацькоў —
У медалях, у ордэнах —
Снілі яны штоначы.

З пасівелымі маткамі попlech
Працу любую рабілі,
Многія не паспелі
Закончыць дзесяты клас.
Сонца, сівер і слота
Твары ім агрублілі.
Здавалася, што і душы
Агрубіць нялёгка час.

Яны служылі ў арміі,
Яны спраўлялі вяселлі.
Упарта
Бацькі несустраэтыя
Сніліся зноў і зноў.
Дарагія сябры-бязбацькавічы
Аблыселі і абвуселі.
І мы вучымся ў іх пяшчоце,
Калі няньчаць яны сыноў...

* * *

Сінія званочки, сінія званкі
Стаялі сасмягляя, сонныя.
Мы іх збіралі, ставілі ў збанкі,
Паілі вадой сцюдзёнаю.

Мы іх хавалі ў цень ля сцяны,
Ставілі на падаконнікі
І верылі,
што ад шчасця яны
Зазвоняць тоненька-тоненька.

Яны ж на луг пазіралі з вакна —
І ніводзін нават не дзвынкнуў.
І была ў сінім сэрцы кожнага званка
Белая-белая слязінка...

* * *

Адшлі ў нябыт панегірыкі
Сціплым вінцікам,
спешнай сяўбе.
Людзям хочацца шчырай лірыкі
Не пра вінцікаў,
пра сябе.

Людзям хочацца
песні звонкай
Не пра мудрасць высокіх пасадаў,
А пра сіпія матчыпы вокпы,
І пра рапіцу, і пра сад.

Людзі хочуць, каб гімп зайгралі,
Калі плошчы запоўпіць парад,
І пра іхнія рукі і рапы,
І пра будпі (іх болей, чым свят).

Людзі хочуць, каб заппі і славу
Не давалі пікому дарма...
Людзі маюць па гэта права.
Ім дала яго праўда сама.

Полацк. Нафтабуд

НА ПЯРЭДНІМ КРАІ

Пярэдні край будаўнічых
работ праходзіць каля бы-
лых фашысцкіх дотаў.

Пярэдні край...
Крык адзінокай сойкі.
Асколкі ў сэрцы кожнае сасны...
Тут ад крыві,
а не ад летняй спёкі
Чырвоны колер
у палян лясных.

І прывідны,
як даўні шлем тэўтонца,
Нязграбны,
як вялізны шэры крот,
Халоднымі байніцамі на сонца
Ашчэрыўся пракляты тройчы дот.

Пярэдні край...
Тут на любой сцяжынцы
Збярэш свінцу
і гільз дзесяткі тон.
Ды ад расплаты
не схаваў чужынца
Таўшчэзны адшліфаваны бетон.

З карэннем экскаватар вырывае
Апошні след,
дзе быў фашыста бот.
Ідзе-гудзе азёрным мірным краем,
Як кажуць тут,
шырокі фронт работ.

Пярэдні край
Не моўкне ўдзень і ўночы.
Глядзі і слухай,
абымшэлы дот,
Як над Дзвіною
пераможна крочыць,
Як зноў грыміць
Наш беларускі фронт.

АПОШНЯЯ ПРЫКМЕТА СЛАБАДЫ

Не хоча ён ніяк скарыцца студзеню,
Старэнькі адзінокі журавель,
Парыпвае над вымерзлаю студняю,
Матляецца у закруці завей.

А ўсё бліжэй
ад елак зацярушаных
Кран надпаўзае
з пошумам вятроў.
І ён да крана цягне,
цягпе ўзрушана
Драўлянае счарнелае ядро.

Ён так хацеў бы даць яму напіцца,
Ды вымерзла і высахла вада.
Была калісьці
у ядры вадзіца,
Была калісьці
вёска Слабада.

І раптам вёска,
пібы ў казцы,
зпівала —
І горад ззяс сотпямі агнёў.
І жураўлю старэнькаму пязвыкла,
Што па яго забыліся даўно.

А ён хацеў бы вельмі
ў звонкі ранак
Махнуць на ўсё —
на вцер і мароз,
Пайсці
і стаць паміж магутных крапаў,
Ды ён стары
і да зямлі прырос...

ДАРОГА КАЛЯ ЦЭЦ

Даўно апрыклі шафёрам «дзівосы» —
Іх сёлета шмат прыпасла зіма,—
Не разбярэш,
дзе зіма, дзе восень.
Злуюцца хлопцы:
дарог няма.

Машыны
бензінам і маслам напоены,
Толькі б стралою на іх ляцець.
А тут,
уся ў буграх, у выбоінах,
Змяёй
каляіна паўзе каля ЦЭЦ.

І вось машына
знясіленым вязнем
Садзіцца, як кажуць, на ўсе масты
І ў каляіне размолатай гразне,
Падмяўшы пад колы
абочын кусты.

І калі трос пачынае лопацца
І валіць дым з выхлапной трубы,
Тады скідаюць ватоўкі хлопцы,
Шапкамi выціраюць ілбы.

І падстаўляюць шырокія плечы,
Выпсяць з гразі заморапы ЗІЛ,
Жартуюць:
— Без нашых сіл чалавечых
Не ўправіцца
тысячам копскіх сіл...

НАФТАБУДАЎЦЫ СЛУХАЮЦЬ ШАХМАТНЫ ВЫПУСК АПОШНІХ ПАВЕДАМЛЕННЯУ

Парыпваюць старыя елкі глуха,
Ля вокан ходзіць вецер баравы.
А інтэрнат стамлёны прагна слухае
Сіняўскага з аснежанай Масквы.

Дым папяросны плавае пад столлю,
Гудуць хлапцы,
як сонныя чмялі.

Стаяць паважна шахматы на століках,
Пад пільнай вартай пешак — каралі.

Гросмайстарам заслужаным падказваюць
З цяжкіх цэйтнотаў самы хітры лаз
Балельшчык Петрасяна — дужы мазавец
І друг Смыслова — ціхі верхалаз.

Іх дзень уходаў слотаю і працаю.
І заўтра ляжа ўсё на плечы зноў.
Паспаць бы ім...

Ды не —
цяжкімі пальцамі
Перастаўляюць коней і сланоў...

ПЕРШЫЯ З ДЫНАСТЫІ

Пад вечар у дзетсадзе —
дзверы насцеж.

І сыплецца да стомленых бацькоў
Крыклівая, шчаслівая дынастыя
Мурзатых палачан-нафтавікоў.

І на двары з бацькамі разам тоўпіцца,
У рукавы ім тулячы насы...
Бялявая дзяўчынка —
у літоўца,

У армяніна —
чарнавокі сын.

У іх ад снежак рукавічкі вымаклі,
Заледзянелі пальцы ад вятроў —
І грэюць ручкі будучыя хімікі
У далонях маляроў і цесляроў.

Яны яшчэ не ведаюць,
віхрастыя,
Прывыклія да лялек і свісткоў,
Што імі
пачынаецца дынастыя
Патомных палачан-пафтавікоў.

Паваполацк.

* * *

Гэта цяжка, таварыш,
Разам кашу варыць.
З кожным стрэчным не зварыш
Тут не трэба мудрыць.

Тут такія парадкі,
Што пароўну дзялі
І зацішак палаткі,
І вяндрліны скрылі.

Часам компас саб'ецца,
Мы ж асільваем шлях,
Толькі грукаюць сэрцы,
Толькі соль на губах.

Без папрокаў і скаргаў
Мы нясём за спіной
Дзесяць знойдзеных скарбаў,
Дзвесце казачных сноў.

І калі ўсё стрываеш,
На вяршыні гары
Вельмі добра, таварыш,
Разам кашу варыць.

УСКРАІНЫ

Люблю вечарамі
 гарадскія ўскраіны.
За кожным плотам
 буяюць сады.
Салаўі заліваюцца.
 І цыбатыя краны
З цікаўнасцю
 паварочваюць шыі сюды.

Каля самых двароў
 серабрыцца рэчка.
Качкі
 на хвалі
 вядуць качанят калыхаць.
Над градкамі шастае вецер,
 настоены на парэчках
І смакуюць яго старыя,
 што сядзяць каля хат.

Але неба цямнее.
Успыхваюць зоры.
Цёплы туман
 наплывае з лугоў.
Цішыня.
І толькі чуваць, як бразгаюць
 клямкі,
 замкі,
 запоры,
Як спускаюць сабак з ланцугоў.

Абгароджаныя ўскраіны ненавіджу начамі,
Платы двухметровыя на трэскі крышыць
Калі, гатоў,
сыта ікаючы,
спаць кладуцца мяшчане,
А раз'юшаныя сабакі
салаўёў выганяюць з садоў.

Зубы сцяўшы, іду ад сваёй русакосай
І гыркатыя зграі шчаслівымі крокамі злю.
Ад такога брэху сабачага ўвосень
З галін кідаюцца яблыкі
і разбіваюцца аб зямлю...

Дзе б яны ні былі,
ненавіджу ўскраіны,
Што на грошы ўзважваюць
бэзу гронкі і яблынь плады.
І я чую:
скрыгочуць,—
напэўна, зубамі —
краны,
Скрышыць ім не церпіцца
будкі сабачыя і платы.

ЗДРАДНІК

На вайне
Кожны міг
можна з куляй сустрэцца,
Нават ціхманым золкам,
Калі гулка крычаць драчы.
Паміраць не хацелася
Ні ў сорака першым,
ні ў сорака трэцім.
І салдаты пра смерць не думалі,
У бой ідучы.

Ён жа
думаў пра смерць,
Пра сваю,
калі раптам снарадам
Разарвецца зямля пад нагамі
І вочы агнём апячэ.
У салдата —
жыццё або смерць.
Ён абраў сабе
зраду.
Нібы рукі Радзімы,
Пагопы скінуў з плячэй.

Ён імчаў напасткі,
Слізкай цемрай атулены.
Бег —
і боты тапталі
Магілы сяброў.

Ён упаў.
І не ведаў,
Свая ці варожая куля
Абарвала дарогу
Да цёмных бароў...

І сягоння
Стаяць абеліскі,
Наліваецца жыта,
Расцвітаюць бяссмертнікі
Там,
Дзе ўпалі салдаты
на шляхах перамог.
Крапівой і асотам
Зарастаюць магілы чужынцаў.
А дзе здраднік ляжыць —
Толькі пыл,
Толькі голы пясок,
Толькі мох...

* * *

Нам адведзена шмат гадоў.
Мы на іх атрымалі права
Ад братаў, ад бацькоў
і дзядоў,
Што палеглі ў зямлю са славай.

Дзед...
Ён чэсна касіў і араў,
Надрываў свае грудзі і рукі
І маліўся, калі паміраў:
— Хай маё дажывуць унукі.

Бацьку зрэзаў фашысцкі свінец,
Ён упаў на зялёнае жыта
І не ўзняўся.

Прасіў толькі смерць
Нам аддаць яго век недажыты.

О, гады...
Толькі жыць нам і жыць
За сябе,
За дзеда,
За тату
І за брата,
Што ў Вене ляжыць,
Не сустрэўшы свой год дваццаты.

Жыць і жыць...
Ды гатовы заўжды

За Радзіму сваю
без прынукі
Мы пакласці жыццё...
А гады...
Хай за нас дажывуць унукі.

Старонкі з фестывальнага бланкета

* * *

У ноч з 29 на 30 ліпеня 1962 года пад вокнамі школы, дзе жылі савецкія турысты на Восьмым Сусветным фестывалі моладзі, антыфестывальшчыкі ўзарвалі «бомбу».

Мы спалі,
як дома,—
На цёплых шурпатых далонях.
Усмешкі
Яшчэ астывалі
На вуснах і вейках.
І снілі мы
росныя сцежкі,
і коней,
І ціхія вочы каханых,
І феерверкі...

Мы ў сне
Да каханых нясмелыя рукі цягнулі,
Мы коней паілі,
Мы...
Дзынкнулі здзіўлена птыбы,
І дымам запахла...
І мы выляталі,
як кулі,

На двор,
Проста ў дым,
Проста ў выбух...

Нам выбух
Ударыў па сэрцы ўспаміпам,
як плёткай,

Як плёткай ээсаўца,—
І ўваскрасала адразу
У памяці нашай
Дзяцінства
 ў рубцах і пілотках,
Дзяцінства
Без хлеба,
Без песень,
Без казак...

Улегліся моўчкі мы.
Сціснуты вусны суро́ва.
Насуплены бровы.
Напяты ва ўсіх жаўлакі.
На белых падушках
Пакладзены пад галовы
Цяжкія,
Нібы камяні барыкад,
Кулакі...

СУСТРЭЧА З АФРЫКАЙ

Вось яна —
 кročыць, шумная,
У тугія тамтамы груко́ча.
А пад чорнымі вейкамі — сумныя,
Як у вязня, сумныя вочы.

І мне стала яна зразумелаю —
Белазубая,
 стройная,
 рослая,
Што ад гневу робіцца белаю
І чырвонай ад радасці робіцца.

Чужаземным ярмом замораная,
Змардаваная,
 непакорная,
Не ад сонца Афрыка чорная —
Ад гора Афрыка чорная.

Твар маршчыны цяжкія парэзалі,
Мазалі,
 як крыва́выя раны...
Не ад смагі вусны патрэсканы,
Ад знявагі яны пакусаны.

Будзь праклята,
 чорнае ўчора!..
Клічуць заўтра
 ту́гія тамтамы...
І спавіта Афрыка чорная
Белым сары¹,
 нібы бінтамі...

¹ С а р ы — жаночая вопратка пекаторых народаў Афрыкі і Індыі.

ЭМІГРАНТКІ

Спярша было нялёгка звыкпуцца,
Што тут не так,

як нас вучылі,
Што эмігранты —
і дзянікінцы,
І проста рускія жанчыны.

І што адны — навекі ворагі
І нас бы

кулямі скасілі,
А для другіх і сённяя дорага
Усё, што звязана з Расіяй.

Для тых, што засталіся рускімі,
Былі мы частачкай радзімы —
Разанцы стройныя і русыя
І чарнавусыя грузіны.

Мы гаварылі з эмігранткамі
І ў госці прыязджаць прасілі,
І проста
хлопцы струны краталі
І запявалі аб Расіі.

З-за слёз жанчыны нас ледзь бачылі
Вось-вось, здаецца, загалосыць,
Што нават песню,
песню матчыну,
Да іх прывезлі
толькі ў госці,

Што з сэрцам іх даўно разлучапы
Радзімы вёсны і пакуты
І песні ўжо без іх развучаны
Пра міжпланетныя маршруты...

ВУЛІЦА БЕЗ НЯДЗЕЛІ

Яны абступалі машыны
І доўга на нас глядзелі —
Старыя, суровыя фіны
З вуліцы Без Нядзелі.

Са згорбленымі плячамі,
Аднолькавыя, як здані,
Стаялі яны і маўчалі,
Маўчалі і нас разглядалі.

І ў памяць забытай сагай
Вярталіся годы тыя,
Калі і яны таксама
Былі, як і мы, маладыя.

Былі і яны пры сіле
І ў наравістага лёсу
Работы толькі прасілі,
Ветразя,
лодкі,
вёслаў.

А вёслы бяда ламала,
А ветразь звісаў безнадзейпа.
Ім лёс пакідаў толькі скалы,
Сосны,
сяброў
і нядзелю.

Нядзеля —
Для іншых святая
(Сядзі ды палузвай семкі).
Для іх
была япа хатай,
Куды прывядуць яны семі.

Яны на суботах не спалі
І доўга жылі без нядзелі,
Каб расступаліся скалы
І гонкія сосны радзелі.

Плацілі крываваю нлатай
За хату,
за ціхае шчасце.
Не сосны, а жылы напаятыя
У зрубы прыйшлося пакласці...

Стаяць акуратныя домікі,
Хоць зараз бяры іх у фільмы...
Ды сумныя,
як бяздомнікі,
Старыя, суровыя фіны.

Без свята,
без сонца,
без ласкі
Хмурнелі яны і худзелі.
І могільнікам здалася
Мне
Вуліца Без Нядзелі.

г. Лахці

БЕЖАНЦЫ Ў ХЕЛЬСІНКІ

Я помню —
худыя, з вялікімі клункамі,
З-пад Себежа і з-пад Бежыцы
У нашы вокны фанерныя грукалі
Бежанцы.

Мы з імі дзяліліся бульбаю печанай,
Скарынкай,
соллю
і горам,
Мы клалі іх спаць на саломе ля печы,
Заплаканых і змораных...

Яны сёння ў Себежы родным
і ў Бежыцы
Сынамі і ўнукамі цешацца.
І я ўжо забыў нават слова «бежанцы»,
А тут —
зноў сустрэліся бежанцы.

Ні клункаў, ні слёз...
Загарэлыя твары,
Касынкі, значкі фестывальныя...
«Мы — бежанцы...
Мы з Аргенціны, таварыш...
Сюды прыехалі тайна...»

Ім весела.
Ім у абдымках песна.
А боль маё сэрца цісне.
Звініць на вуліцах Хельсінкі песня —
Бежанка аргенціпская.

Іх дома чакаюць іржавыя краты
З халоднай, нямой непазбежнасцю,

Дзесяткі краін.

Адусюль — дэлегаты.

А з Аргенціны — бежанцы.

За тое,

Што міру хочацца,—

бежанцы,

За тое,

Што шчасця хочацца,—

бежанцы,

За тое,

Што дружбы хочацца...

Думкі — бежанцы,

Песні — бежанцы...

Калі ж гэта ў свеце скончыцца?

РУКІ ФЕСТИВАЛЯ

Больш за ўсё

Я заномніў на фестывалі

Не феерверкі,

Не песень гукі,

А рукі,

Што нас кожны дзень абдымалі,

Рукі,

Сяброўскія цёплыя рукі.

Тыя,

Што вобзем сосны кідалі,

Выстругвалі з іх калыскі

І труны,

Тыя,

Што з глыбы глухога металу

Зрабілі тонкія звонкія струны.

Я помню юнцоў,

Саплівых і чысценькіх.

Яны нам паказвалі кулакі.

Мы ведалі,

Што ў кулаках заціснута,—

Нью-йоркскія медныя пятакі.

За кулакі

Плацілі даларамі,

На іх

Спустошвалі бонскі капшук...

А мы,

Савецкія,

Атрымалі дарма

Дзесяткі тысяч сяброўскіх рук.

Да хрусту ў касцях

Нас абдымкі сціскалі...

І я ўспамінаю,
Як міру заруку,
Сустрэчы,
і песні,
і смех фестываля,
А больш за ўсё —
Сяброўскія рукі.

г. Хельсінкі

КАСТРЫЧНИЦКІ ЛЕС

Сосны жоўтыя,
як з воску.
Вепрукоў старых сляды.
Пакідаю ўранні вёску
І спяшаюся сюды.

Каля ног гараць брусніцы —
Нібы ў красках летні луг.
Ад цілінькання сініцы
Ельнік здзіўлены аглух.

Смела шастаюць вавёркі,
Цягнуць познія грыбы.
Пад кустом ажыны горкай
Вожык фыркае рабы.

Мне ж
нічога тут не трэба,
Нізвяроў,
ні жухлых траў.
Я не браў з сабою стрэльбы,
Нават кошыка не браў.

Можа, ты і не паверыш,—
Толькі я сюды спяшу
Не па ягады —
па вершы,
Што калісьці напішу.

* * *

Сябрам мы прысвячаем эпітафіі,
Калі паклічуць за труной ісці...
А чым сябры, скажыце, не патрапілі,
Што мы аб іх не пішам пры жыцці,

Што словы выпакутвання выкласці
Спяшаемся чамусьці для другіх
І нават лічым найвышэйшай сціпласцю,
Што вось маўчым пра іх, пра дарагіх?..

Яны ж, крыклівай славай не пакрытыя,
Сябе не выстаўляюць на паказ
І вершы нашы лаюць болын, чым крытыкі,
І можа болып, чым жонкі, любяць нас.

Адданаць іх мужчынская і вера —
Найлепшы дар з усіх зямных дароў...
О, колькі мы не напісалі вершаў,
Сапраўдных вершаў пра сваіх сяброў!..

* * *

Я часам сам сябе не пазнаю:
Разважлівы, спакойны і цвярозы,
Пра маладосць бясмарную маю
Усё часцей ка мне прыходзіць роздум.

Я ўсё стражэй да слоў сваіх і рук,
Трывожыць сэрца мне любая дробязь,
Нібы адказнасць я за ўсё бяру,
Што ў цэлым свеце думаюць і робяць.

І з кожным днём вярней мне дружбакі,
І ўсё цвярдзей
любоў,
няпавісць,
вера.

Ці то характар робіцца такі,
Ці гэта сталасць стукаецца ў дзверы...

«Дыхание»

(1966)

Чи думає, так,
без болот,
лесня
Народівна у малекькій,
кволий сиринць?..
О, вам тади зшра не діу
на сэрці
Сесыгек турботи бясенных
і бротог...

ПОЎДЗЕНЬ

Я веру поўдню.
Ён не памыпяецца,
Бо ён не мае у сабе
ані
Туманнасці яшчэ санлівай раніцы
І стомленай вячэрняй цішыні.

Я веру поўдню.
Казкі не лапоча ён
І позехам даўгім не крывіць рот,,
А моўчкі ўсмак працуе заклапочана
Ды рукавом з ілба ўцірае пот.

Ідзе сваёй прывычнаю дарогаю
І памятае, ведае адно —
Ужо ў зеніце самым сонца строгае,
І ўсё як ёсць адтуль яму відно.

Я веру поўдню.
Веру,
бо з цвярозасцю,
Са сталасцю
ён дружны недарма.
І ў ім няма вячэрняй асцярожнасці
І ранішняй туманнасці няма.

Я веру, поўдню...

ДВАЦАТЫ ВЕК

Суровы і цвярозы век дваццаты,
Люблю цябе да скону
і клянуп.

Вятрамі міжпланетнымі працяты,
Ты знаеш усяму сваю пану.

Музыкі пра любоў натхнёна трынькаюць,
Малююць генералы галубоў.
А ты глядзіш

з халоднаю хітрынкаю
І лічыш склады вадародных бомб.

Усё як ёсць табе відаць адразу —
І кроў,

і здрада,
і падлог,

і гнеў.

Ад войнаў,
ад палітыкі

і джазу

Ты ачмурэў
і рана ачарсцвеў.

І ўсё ж ты хочаш да вякоў данесці,
Ад ненажэрнай смерці ўберагчы
Матуляў нашых баравыя песні,
Касмічных трас цяжкія абручы.

Баішся,
каб ад атамных бяссонніц
Навек наш свет зялёны не зачах...
Таму і цягнем мы цябе
да сонца
На потных
і скрываўленых плячах.

* * *

Гадзіннік ножанкамі стрэлак
Стрыжэ, стрыжэ
 нябачны час
І моўчкі падганяе нас,
З хвілінай кожнай пастарэлых.

Не затрымаць і не спыніць
Яго размеранага стуку.
Нібы лічальнікамі, цюкае
Ён раўнадушна
 дзень пры дні.

І як спяшаюцца гады!
Як хутка вянуць навальніцы!..
Паспець бы толькі,
 не стаміцца
Не збіцца з маладой хады,

Каб за спіною узмакрэлай
Цяжэў бяссонных спраў запас.
Гадзіннію
 ножанкамі стрэлак
Стрыжэ, стрыжэ нябачны час.

БАЛАДА ПРА МІНЁРАЎ

Васілю Выкаву

Дваццаць гадоў
 неадступнаю зданшо
Былое трывожыць салдацкія сны..
Пітоночы ўстаюць і ідуць на заданне
Хлопцы-мінёры апошняй вайны.

Топчуць боты палын прагорклы
І недаспелыя каласы.
Абнюхваюць
 кожны грудок і пагорак
Мінашукальнікаў тупыя насы.

Здаецца,
 вайна так даўно адгрымела.
Акопы былнягом зараслі..
А мінёры ходзяць нясмела
Па зямлі.

Мінёры пад ногі глядзяць з апаскаю:
Не наступіць бы
 праз дваццаць год
На выбух
 ці на сябраву каску,
Прабітую навывёт.

БЕЗЫМЕННЫЯ ВЫШЫНІ

Колькі вас,
вышынь безыменных!
Колькі на ваших вяршынях
паўшых!..
Многія сённа пазаараны
У чыстым полі
і ў памяці нашай.
Шмат вас мы сённа не знаём,
не помнім
Горкія подзвігаў ратных
калыскі.
Вы стаіце над шляхамі,
над пожнямі,
Як радавыя,
без абеліскаў.,
Смерці вышыні,
славы вышыні,
Хіба вас памяць усе ўтрымае!..
Спіны вам
шорсткія травы прашылі,
Легла ў галовах
ціша нямая.
Толькі ж
жывуць побач з' намі салдаты,
Тыя,
што знаюць імёны вашы.

Толькі ж
жывуць побач з намі салдаты,
Тыя, што помняць імёны паўшых.

Памяць сівая
ў пагнутай касцы
Часта ў сны ім знячэўку ўрываецца —
І яны прачынаюцца ноччу, шукаючы
Вашу траву
агрубелымі пальцамі.

Сынам яны дораць ракеткі і кеды,
Купляюць дочкам вясельныя плацці.
Ды зубы сціскаюць,
калі ракеты
З гупкім салютам у неба ўзвіваюцца.

Ляцяць ракеты, чырвоныя,
сінія,—
Як солі драбкі на нязгойныя раны...
І ўваскрасаеце вы
безымянныя,
Смерці вышыні,
славы вышыні!..

ЯК ПЕСНЯ НАРАДЖАЕЦЦА

Як часта
на сцяжынцы палявой
Яна ўва мне прачнецца нечакана
І па спакойным і будзённым сэрцы
Ударыць мяккім, трапяткім крылом!
І ціхі вецер
камяком гарачым
На міг маё дыханне перахопіць,
І я глыну яго —
і цёплай хваляй
Ён паплыве ўладарна па крыві.
І галава закружыцца,
і ў роце,
Нібы ў спякотны поўдзень,
перасохпе,
І летуценне вочы затуманіць,
І я спынюся пасярод зямлі.

Тады вось
з глыбіні душы шчаслівай
Нясмела, нетаропка і ўрачыста
Бліскучай рыбай слова усплыве.
І рынуцца за ім другія словы,
Задыханья, потныя, цяжкія,
Зацокаюць бязладна капытамі,
Закруцяцца шалёным табуном.
Я іх спыняць не стану.
Хай бушуюць,
Падковай з сэрца выкрасаюць іскры

І радасцю
шчыmlівай, першароднай
Калоцяцца нястрымана ў грудзях...

Да кожнага я буду прымярацца.
Я кожнае акіну хітрым вокам —
І самых наравістых адбяру.
І буду з імі мучыцца і плакаць,
Спрачацца буду з імі і смяяцца,
І лашчыць буду, і ўтаймоўваць іх,
Пакуль яны
збяруцца добрым ладам
І самым лепшым моўчкі ўступяць месца
(О, каб заўсёды так было ў жыцці!).

Тады, пахаладзелы ад здзіўлення,
Пачую я,
як прарастае песня,
Як цёплыя і трапяткія крылы
Узносяць над прыціхлаю зямлёй
У слова пералітае імгненне,
У слова пералітыя гады.

* * *

Я уваходжу ў лес,
нібыта ў хату,
Дзе згадкі ўсе мае ў зацішку спяць
Іду між сосен,
гонкіх і кашлатых,
І чую,
як маспічыны рыпяць.

Тут недзе маці сабірае думы
У кошык, поўны выспелых суніц.
І лес
сівым вясковым тугадумам
Над кожнаю сцяжынкаю стаіць.

Я перад ім схіляю голаў нізка —
І чую, як у мудрай цішыні
То ліпа раптам зарыпіць калыскай,
То скрыпкаю яліна зазвініць.

Я чую, як на ўзлеску верасовым
Зязюля лічыць і мае гады.
І ціха ў сэрцы прарастаюць словы,
Цяжкія, як рудыя жалуды.

* * *

Сябрам ківаю галавою,
Развітваюся з балыпаком.
Сцяжынкай вузкай палявою
Спяшу дадому пешаком.

Іду між смолак і званочкаў,,
Дзе б'юць крыламі матылі,
І не магу
Душу
і вочы
Красой забытай наталіць.

І хочацца
раскінуць рукі
І моўчкі кінуцца ў траву,
Забыўшы болі ўсе
і мукі,
Паклаўшы ціш пад галаву,

І ўбачыць зноў,
як
каля хаты
Хаваецца ў дрымотны цень,
Як бацька,
ціхі і вусаты,
Крыху ссутулелы
ячмень.

А потым
выбегчы знянацку

Да хаты
з засені бяроз
І на двары
аклікнуць бацьку
І маці,
светлую ад слёз.

НЕБА І ЗЯМЛЯ

О неба,
зорнае і ціхае,
Крыху пабляклае ад сну,
Табой,
як сіняю хусцінкаю,
Я любай плечы ахіну.

І на прыжмураныя вейкі,
Нібы дрыготкую расу,
Парывістым світальным ветрам
Я зоркі ўсе твае страсу.

Хай,
таямнічая і яркая,
Са дна вачэй каханых мне
Недасягальная Палярная
Хоць раз гарэзна падміргне,

Хай чохне кроплямі цяжкімі
Сузор'е Лебедзя ў жарству...
А хочаш —
я каханай імем
Цябе навекі назаву ,

І на руках
насустрач сонцу
З каханнем разам панясу,
Плячом рассоўваючы сосны,
Дыханнем сушачы расу?..

О неба,
ціхае,
світальнае...
Мы над шатром тваім стаім
З салодкай сённяшняю тайнаю
І лёсам заўтрашнім сваім.

І недзе ўжо сініца цінькае.
І салавей канцэрт пачаў.
А ты — блакітнаю хусцінкаю
Трымціш у любай на плячах.

II

Няўжо хто верыць,
што мы ўсе на небе,
Што ў пекле
і для нас
кіпіць смала?..
Мы на зямлі.
Пад Ржэвам і пад Невелем
Мы ўсе ў зямлі.
І самі ўжо — зямля.

Мы па зямлі
паўзводна і паротна
Ішлі,
паўзлі,
займалі рубяжы.
І падалі
на ёй,
на нашай роднай,
Ні разу не паспеўшы саграшыць.

А ў дымным небе «юнкеры» кружылі.
О, каб на небе мы тады былі —
Мы б кулакамі крылле ім скрышылі,
Мы б іх смалой пякельнай залілі.

Хай потым чэрці нам ламалі б рэбры,
Хай потым нас засмоктвала б смала...
Ды мы ляжым.
У кожным воку — неба.
А пад нлячамі —
мулкая зямля.

Нас замятае восеньскае лісце.
Без нас
да зор стартуюць караблі.
Мы на зямлі наўвекі засталіся,
Каб вы,
жывыя,
ў небе пабылі.

III

Зямля здрыганецца нема,
Асыплецца яблыняў бель.
У неба,
у сіняе неба
Рванецца і мой карабель.

І ў поўныя жудасці нетры
Урэжацца, нібы ў забой,
Халодныя кіламетры
Пакінуўшы пад сабой.

Я знаю —
ні бога,
ні чорта
Я там не сустрэну і ўноч,
Хоць неба,
як сажа, чорнае
Застыне ля самых ног.

Я знаю...
А раптам, можа,

За цемрай маўкліваю той —
Малочныя рэкі

і мора
З рыбаю залатой,

І сад у райскіх ранетах,
І лес без гадзюк і ваўкоў?..
І можна спыніць ракету,
І жыць пяць зямных вякоў,

Абняўшыся з сонцам і з небам,
Ахутаным зорнай лускай,
Над воблакамі і снегам,
Над мітуснёю людскай...

Нязнаная радасць спакою.
Блакiтная ў садзе трава...
Ды я нецярплівай рукою
Рвану паслухмяны штурвал.

І сэрца трывожна заные,
Калі пад грывучым крылом
Лясы і азёры зямныя
Зноў лягуць духмяным скрылём.

І кінуцца стэпы пад ногі
З травою, ад пылу сівой,
І неба, такое зямное,
Аслепіць мяне сінявой.

Запахне аерам і хлебам,
Забомкаюць сонна чмялі...
Нічога мне ў свеце не трэба —
Ні неба,
ні зор —
без Зямлі.

СКРЫПКА

Скрыпач яе ўзнімае з футарала,
Як немаўля заспавае з калыскі,
І чуйнымі даверлівымі пальцамі
Пяшчотна гладзіць кожную струну.

А потым беражна,
нібы руку каханай,
Ён да шчакі яе ласкава туліць
І нерашуча ўскідвае над ёю
Цяжкі наканіфолены смычок.

І вось смычок цалуе ціха струны,
Як быццам праганяе сон апошні
І асцярожна выпытаць спрабуе,
Дзе песня найзванчэйшая ляжыць.

А песня ўсё хаваецца гарэзна,
Смычок яе шукае —
і злуецца
І ўжо ў адчаі
па халодных струнах,
Нібы крылом бусліным,
гулка б'е.

Вы думаеце,
скрыпцы не балюча,
Калі скрыпач яе смычком пілуе,
Калі вось-вось, здаецца, разарвуцца
Усе чатыры чуйныя струны?

ЖАВАРАНАК НАД ПРАСПЕКТАМ

Успырхнуў жаваранак над праспектам,
Затрымцеў,
утрапёны і горды,
Над асфальтным прапыленым пеклам
Стаў паласкаць дажджынкаю горла.
Шэрымі крыльцамі лопае-лопае,
Дзюбай
паўдзённае сонца казыча —
І ляцяць халодныя
срэбныя кроплі
На вусны дзяўчатам,
міліцыянерам на лычкі
І ловяць іх клёны ў зялёныя прыгаршчы.
І коцяць перад сабою тралейбусы,
Асцярожненька,
тармазамі не скрыгаючы,
На хмурынку закінуўшы сталёвыя лейцы.
Я стаю,
усміхаюся,
як дзіця, расчулены.
А побач
нехта хмурна пакрэктае.
Божа, няўжо ён не чуе
Жаваранка над праспектам?..

УСПАМІН ПРА НАЧЛЕГ

Лазім па арэшніку,
бадзяемся па лесе,
Дзвіну на бераг цягнем
у мокрых невадах...
А ў вачах —
смугою —
сіняе Палессе,
Нетаропкай Прыпяці
бурая вада.
Асака высокая —
зялёнымі штыкамі,
Забытымі шаломамі —
пахучыя стагі.
І над зямлёю стомленай
цішыня такая!
І месяц,
як антонаўка,
жоўты і тугі.
І жнівеньскія зоры,
пахучыя,
як дыні,
Сінія,
нібыта верасы...
А ў чарнабровой
нашай гаспадыні
Пахлі кменам рукі,
мятай — валасы.

Нам яна выносіла
 кварти сырадою,
Аржаны акраец ламала напалам,
І частавала потым
 самагонкаю рудою,
І добрых сноў бязгрэшных
 на ноч жадала нам

І вось мы
 цэлы месяц
 бядземся па лесе,
Дзвіну на бераг цягнем
 у мокрых невадах..
А ў вачах —
 смугою —
 сіняе Палесе,
А на губах —
 тугою —
 далёкай мяты пах.

ПРА «СЦІПЛАСЦЬ»

Ні залы не было,
 ні бойкі.
Быў дрогкі, стомлены трамвай.
І ў ім галёкаў дзядзька бойкі,
Пляваў на мой народ і край.

Глынуўшы ком абразы даўкі,
Мы дзядзьку «выдапі» з пляча.
А побач быў таварыш даўні
І...
 акуратненька маўчаў.

Стаяў,
 салідны і прыціхлы,
Ні ў якой бойцы не разбіт.
А потым нам шаптаў:
 «Я сціплы...
Я сціплы...
 Я не барацьбіт...»

Так,
 сціплы,
 сціпленькі,
 спакойны.

Заўсёды
 збоку ад бяды.
Для ўсіх прыемны і пакорны,
Ніжэй травы,
 цішэй вады.

Ты чысты.

А з табою душна.

І,

раскусіўшы ўсё даўно,

Я праклінаю

раўнадушнасць

І «сціпасць» гэту

заадно.

ПРА ПАЛІТЫКУ

Высокае слова

«палітыка»,

Як многа ў сябе ты ўмясціла —

І кроў,

недарэмна пралітую,

І мары народа, і сілу,

І Леніна ночы бяссонныя,

І часу няўмольныя рытмы...

Бывала, цябе і мусолілі,

Суровае слова

«палітыка»...

Бывала,

сады высякалі,

Рабілі прыпіскі хітранька,

Разводзячы рукамі:

«Палітыка, брат,

палітыка».

Было.

Аджыло.

Не забыта.

Таму і слаўлю заўсёды

Цябе,

не проста

«палітыку»,

А — ленінскую,

для народа.

ЗУСІМ «БЯЗГРЭШНЫМ»

Вы,
што як быццам не «грашылі»,
Ну чым пахваліцеся вы —
Пасадай ціхаю, грашыма,
Садком з сабакам вартавым?

Ці той спалоханай аглядкай,
Што ад памылак зберагла?
Ці жонкай, мірнаю і гладкай,
Прыслужніцай ля барахла?

А я хвалюся вам барамі,
Шчымлівым холадам крыніц,
Хвалюся вернымі сябрамі,
Што не дадуць душой крывіць,

Хвалюся
песняю харошай,
Што строс з-пад сонца і збярог,
І тым,
што маю
больш, чым грошай,
Я аднадумцаў і дарог.

Мне,
што грашыў і падаў ніцма
І лез пад вецер штармавы,
Усё-ткі ёсць чым пахваліцца...
А чым пахваліцеся вы?

ЧУЖАЯ СПОВЕДЗЬ

(п а э м а)

Часамі цягне зноў прыйсці туды,
Дзе летуценні дрэмлюць каля весніц,
Дзе —
верыцца —
не выстылі сляды
Твайго дзяцінства
і тваіх равесніц.

Гады ідуць.
Праносяцца вятры
І асыпаюць звонкія прысады.
І на душу аднойчы
буслам
сядзе
І заклёчоча успамін стары.

Тады спяшыш,
нібы ў апошні раз,
Да ўтульных,
засяроджаных ускраін,
Дзе з арабін —
о, непаўторны час! —
Зрываў каханай спелыя каралі...

Вось так і да мяне прыйшла пара
Прайсці па цёплым вераснёўскім лісці
Да той хаціны,
дзе я жыў калісьці,
Дзе арабіны ля акна гараць.

Там быў калісьці мой маленькі рай —
Бязрозкі беланогія,

і лаўка,
І сіні месяц,
і шпачыны грай,
І першая падораная паска.

Там,
ад машын бяссонных у баку,
Жыла мая бялявая каханка
І вечарамі
юны клён пя ганка
Мне тры гады ківаў,
як сваяку.

А потым
мы ўцяклі ад цішыні,
Ад цеплыні
і ўтульнасці будзённай,
Ад мітуслівай, гаваркой радні
І ад нуды ускраіннай, зялёнай.

І вось я зноў на ўскраіну спяшу,
У той куток, мадзенькі і цяністы,
Дзе ў арабін цыганскія маністы,
Дзе клён свой піст мне скінуў у душу.

Іду каля прыземленых хацін,
Каля нядаўна беленых парканаў.
Як і даўней,
калі я тут хадзіў,
Сабакі ўспед мне стомпена рыкаюць.

І ўсё, здаецца, так,
як і было —
Хіба што толькі падрасла малеча,
Старым гады гіапрыгіналі плечы
Ды абрасло антэнамі жытло.

Але ўжо цішыні былой няма.
І не чуто ўжо стракатні сарочай.
Раве надрыўна недзе побач «МАЗ»,
І блізка экскаватары ракочуць.

І што гэта?
Спыніўся я на міг —
Няма ні палісадніка,
ні хаты,
І экскаватар,
грузны і рукаты,
Грабе пясок каля бяроз маіх.

Дарэмна, значыць, я сюды спяшыў,
Да ціхай хаты і да клёна ў госці.
Стаю каля замасленых машын,
Нібы шукаю згубленае штосьці.

Здаецца,
сумаваць няма прычын —
Тут будзе дом,
святла і шчасця поўны,
На дах уноч спаўзе пагрэцца поўня,
Уранні немаўлятка закрычыць.

А ўсё-ткі сум,
як журавель стары,
Курлыкае ў асеннім небе
недзе.
І я ступаю па былым двары,
Іду да хаты,
дзе жылі суседзі.

Тут не асеў яшчэ цагляны пыл,
Валяюцца струхлелыя бяровенні,
Без правадоў,
нібыта у здзіўленні,
Над комінам схіліліся слупы.

Стаю.
І на мяне падлога шчэрыць
Крывыя, праржавелыя цвікі.
Ля ног маіх —
пажоўкляы шпалеры
І «аганькоўскіх» вокладак шматкі...

І знік мой сум,
як смешны перажытак.
Я зноўку павярнуўся да машын.
А вецер раптам
друз разварушыў
І разгарнуў стары вучнёўскі сшытак.

Я б, можа, сшытак той і не заўважыў,
Ды са старонак
з крыкам,
як гракі,
Рвануліся
з-пад пылу
і з-пад сажы
Паспешлівыя ломкія радкі:
«.

Прыйшла пара
рахунак скласці,
Перагартаць свае гады,
Агледзець шчасці
і няшчасці
З паўвекавой маёй грады.

Што людзям на зямлі пакіну —
Задум няздзейсненых руду
Ці нудных дзён сваіх мякіну?
Ці тазк,
бяследна,
адыду?

Я ціхі.
Я не лез у бойку...
Дайшла да справаздач чарга —
І я стаю
ў эпохі збоку,
Ні богу крыж,
ні чорту качарга.

Сябры ў баях са злом
сівелі
Ці маладзелі
ад трывог.
А я
сядзеў —
манах у келлі —
Ані
нікому не памог...

Паўвека...
Пабялелі скроні.
І за плячыма — шлях даўгі.
А нечым пахваліцца сёння
І веку аплаціць даўгі...

.

Як баяцца турмы,
дзе стражнік
За дзвярыма сыта сапе!
Толькі ёсць турма болей страшная
Калі сам сцеражэш сябе.
Ні амністыі,
ні адвакаты
Не памогучь,
як ні крычы.
Сам сябе пасадзіў за краты.
І замкнуў.
І схаваў ключы.

І здаецца ўсё так цудоўна,
І на ўсім —
спакою пячаць.
Добра ведаю ў людзях і дома,
Дзе крычаць,
а дзе прамаўчаць.
Каб не вырваўся,
днём і ноччу
Сам трымаю сябе за рукаў.
Па палічках,
як па адзіночках,
Думкі ўсе свае распіхаў.
Толькі сэрцу
часамі трывожна,
Ажно страх скаланае ўначы,—
Што, калі ўжо ўва мне
не зможа
Вязень стражніка перамагчы?..
.....
Каторы год не чую скрыпак!
У свет,
нібы ў пустую кадзь,
Самаздаволена і хрыпла
Фанфары медныя грымяць.
У фанфарыстаў
губы пухнуць,
Макрэ на спіне сукно.
З-за іх, ,
як ні напружвай вуха,
Нікога болей не чутно.
Ці наваселлі,
ці пажары —
Яны дудзяць на поўны дух.

І папяровыя фанфары
Не горш чым медныя гудуць.

І гасне,
кволы, як надзея,
Смычка па струнах лёгкі ўдар...
Вось-вось, здаецца, звар'яцею
Або аглухну ад фанфар...

.....

Ах, хлопцы, хлопцы...
Вам так проста
Былое крэсліць і судзіць.
Цяжкой мінуўшчыны кароста
На вашых душах не сядзіць.

Калючы дрот і танкаў тракі
Вам не калечаць ясны лёс.
І крыўды горкія, і страхі
З вачэй не выкрасаюць слёз.

А мне было —
хоць у палонку.
Я на шляхах жыцця загруз.
Быў на плячах маіх
палону,
І крыўд,
і страху
страшны груз.

У зломленай душы гарэла
На цэлы свет тупая злосць.
І толькі чортава гарэлка
Будзіла ў сэрцы весялосць...

Ах, хлопцы, хлопцы...
Вашай праўдзе
Я не прырчу ні на міг.

Папраўце, родныя, папраўце
Мяне і двайнікоў маіх.

Нас,
ціхіх-ціхенькіх,
нямала.
Нас неаднойчы на вяку
Бяда няўмольная ламала —
І перацёрла на муку...

Мы знікаем,
як знікаюць маманты.
Засыпаюць нас гадоў пласты.
І ні скаргаў не чуваць,
ні ляманту
Мы прывыклі ўжо да немацы.

Вельмі хутка станем мы забытымі.
І ці знойдзеца ў нашчадка час,
Каб за будаўніцтвам і за бітвамі
Хоць на міг успомніць і пра нас?..

Можа,
нас эпох наступных ліўні
Вымыюць з глыбіняў забыцця —
І ў музеі ляжам мы,
як біўні,
Рэгпці невядомага жыцця?
А быць можа,
пад травой абочын
Ціха дагніём,
як чарвякі,
І па нас бязлітасна пракрочаць
Маладыя, смелыя вякі...

. »

І ўсё...
Амаль сатлелыя лісткі.
Пакрэсленыя,
выцвілыя словы.
Без подпісу.
Без дат...

Хто ён такі,
Іх аўтар, палахлівы і суровы?

І для каго складаў ён у цішы
Сваю цяжкую сумную аповесць —
Быць можа, скаргу,
а быць можа, споведзь
Збалелай
і пакрыўджанай душы? ,

Што гэта —
крыўд і злосці мешаніна?
Ці горкім часам вымучаны крык?
Ці, можа, толькі ўхмылка мешчаніна
(Заместа сівізны — сівы парык)?..

Не ведаю...
Вакол — работы шум.
Грукочуць экскаватары і краны...
Але ўспаміны даўнія,
як раны, ,
Трывожаць і цяпер маю душу.

Ідзе ў душы маёй святое веча,
Дзе слова —
ўсім
гісторыі гадам.

І хоча той, са сшыткам,
чалавечак
Таксама слова ўзяць.
Ды я не дам.

І не таму,
што час яго мінуў
І вось яму няма чым пахваліцца.
Я проста
ненавіджу папахпіўцаў
І аб'яўляю «ціхенькім» вайну.

Я сэрца поўню лютасцю зацятай
Да іх —
цішэй вады, ніжэй травы.
Далі нам век дваццаты,
з'езд дваццаты
На смеласць чалавечую правы.

І страхі выкарчоўвае нашчэнт
Сумленнасці і смеласці стыхія!..
Але халупы ціхія, глухія
На свет з апаскай жмурацца яшчэ...

Назад,
у друз,
стары вучнёўскі сшытак
Рукою асцярожнаю кладу,
Нібы ў ім пып чужых гадоў пражытых,
Нібы ў ім попел адбалелых дум.

Мне сумаваць зусім няма прычын —
Тут будзе дом,
святла і шчасця поўны,
На дах уноч спаўзе пагрэцца поўня,
Уранні немаўлятка закрычыць.

І новы дзень,
высокі, трапяткі,
Страсе ў двары з маіх бярозак цішу,
І ў сшытак
палахлівыя радкі
Ніхто у гэтым доме не запіша...

* * *

Колькі я пражыву,
не ведаю.
А хацелася б шмат пражыць,
Навальніцамі ўсімі
і ветрамі
Вусны ўдосталь свае асмужыць,

Наглядзецца на неба сіняе,
Нахадзіцца па верасах,
Каб гады
палахлівым інеем
Пазаблытваліся ў валасах.

Толькі колькі мне там адпушчана
На кароткі мой век зямны,
На сустрэчы
з лугамі і пушчамі,
З крыкам кнігаўкі і жаўны,

Колькі ранняў яшчэ збяру я,
Колькі вёрст паспею змагчы...

Абхітрыць бы як-небудзь старую,
Што з іржавай касой на плячы.

РЭКІ БЕЛАРУСІ

О, рэкі, рэкі Беларусі
Сярод лугоў, сярод лясоў!
Калі я гімн саткаць збяруся
З блакітных вашых паясоў?

Не дзеля славы мімалётнай
(Ах, што там крытыкаў басы!),
А дзеля вашай паўнаводнай
І нестарэючай красы.

Як мне салодка з вас пілося!
Як сняцца,
што ні гавары,
І вашы завадзі,
і плёсы,
І лукавіны,
і віры,

І ластаўкі на вашых кручах,
І цень ад вербаў
і бяроз
Ля берагоў —
аер пахучы,
Чарот
і талака стракоз...

Здаецца,
што перад другімі
Вы выставіце напаказ? —

Ані парогаў,
ані гімнаў,
Ані плацін няма у вас.

А я
з маленства
сэрцам рвуся
Ткаць песні з вашых паясоў,
О, рэкі, рэкі Беларусі
Сярод лугоў, сярод лясоў!

Бяссонніцу праносяць інваліды
Па вуліцах дваццатага стагоддзя,
І ў іх вачах гарыць, не патухае
Ці то чырвонае густое сонца,
Ці бітваў незакончаных агонь.

А на зямлі спакой світальны дрэмле,
І ў зорак нават сплюшчваюцца вейкі
І ўсім здаецца,
што на цэлым свеце
Не спяць адны вартаўнікі.

ІДЗЕ ПРАЦЭС...

«У ФРГ судовы працэс...»
Судзяць нацыста.
Паблажліва судзяць...
А ў суседа майго,
за сцяною,
рыпіць пратэз
І кашаль разрывае грудзі.
Судзі перабіраюць нацыстаў лёс,
У заслугі з павагай тыкаюць...
А ў майго суседа туберкулёз
І пенсія —
не надта вялікая.
Нацыст
здравенны,
вясёлы,
прыбраны,
Як і раней,
бравы...
А ў майго суседа незажыўшыя раны
І два салдацкія ордэны Славы.
Адвакаты ўгодліва гнуць спіну,
Палахлівыя сведкі згінаюцца следам...
Слухайце, пракурор!
Паклічце ў сведкі вайну.
Не можаце вайну — паклічце майго суседа!..

ПАЛЦАЙ

Дваццаць год
яму ўжо болын не сніцца
Сіні бор
і сіняя Дзвіна.
Як ні кінь —
усюды заграда.
Плях дамоў адрэзала вайна.

О, пракляты тройчы
сорок першы,
«Юнкерсаў» цяжкі,
нахабны цень!..
Не збіраўся ні страляць,
ні вешаць,
А страляў —
хацеў ці не хацеў.

І цяпер —
як ні малі, ні вохкай —
Не даруюць здрады ні на міг
Трое хлапчукоў блакітнавокіх,
Трое тых заложнікаў малых...

За спіной —
усе трынаццаць пеклаў,
Дваццаць пяць дзяржаў,
мільён дарог,
А ад тых даўгіх халодных петляў
Ні схавацца, ні ўцячы не змог.

Вось яны гайдаюцца на клёнах,
На слупах,
у засені бяроз,
Самым страшным на зямлі праклёнам
Крэслаць зноў і зноў ягоны лёс.

І за ім,
як злосная ваўчыца,
Што згубіла недзе ваўчанят,
Будзе вечна следам валачыцца
Чорны жах
блакітных вачанят...

НЕКАЛЬКІ ЗАНАТОВАК НА ХАДУ

Цікавыя стварэнні — людзі!
Глядзець на іх часам забаўна,
Калі бягуць на работу,
Ці пруща ў набіты аўтобус,
Ці проста гуляюць з малымі
Або чакаюць сяброў.

Кожны на дзіва розны...

Адзін, як дзіця, наіўны.
Жанчын прапускае наперад,
Не топча ногі суседу
І з жахам глядзіць на гадзіннік —
Не залез у дзесяты аўтобус.

Другі, як індук, надзьмуты,
Вядзе за руку малага,
І на твары круглым такое,
Што бачны ў яго за спіною
Агромністы халадзільнік,
Пыласос

і машына пральная,
І жончына моднае футра,
І новенькі тэлевізар,
І ля сэрца — ў ашчаднай кніжцы —
Палавіна блакітнай «Волгі».

А трэці сяброў чакае.
У кішэні паўлітра грэецца
І паўкілаграма лівернай,

І ён злуецца даўно,
Што вецер гайдае ліпы
І лісце пад ногі сыпле,
Што сяброў не відаць і трэба
Чакаць яшчэ паўгадзіны,
Пакуль адкаркуюць бутэльку
І ў шклянку нарэшце пальецца
Цёплая і дарагая вадкасць.

Цікавыя стварэнні — людзі...
Гаварыць з імі часам забаўна,
Калі цягніка чакаеш
Або сядзіш на футболе
Ці каля рэпрадуктара
Слухаеш выпуск навін.

Кожны на дзіва розны...

Адзін чытае газету
І ніяк зразумець не можа,
Чаму там усё так правільна,
А ў яго на рабоце

начальнік
Выпісвае тры газеты
(Усе як адна цэнтральныя)
І лаецца горш чым рамізік,
І зяцю дае кватэру,
І маніць штодзень «вярхам».

Другі на футболе свішча,
Жартуе бесперастанку,
А потым раптам пытаецца,
Чаго гэта столькі народу
На стадыёны прэцца,
Калі ў філармоніі Брамса
Іграе аркестр самадзейны,
А ў кнігарні прывезлі
Цудоўны томік Пятраркі.

А трэці —
 усё пра дарогі
І пра старэнькую маці,
Якой вельмі сумна адной,
І зноў пра Сібір, палаткі,
І пра рыбацкі сейнер,
І пра касмічныя караблі...

Цікавыя мы стварэнні, людзі...

* * *

Месяц — жоўтая лодка —
Плыве між аблокаў.
Пахне мятай
 салодка-салодка,
Далёка-далёка.

У абвялых пракосах
Дрэмле ціша святая.
Твае цёплыя косы
Я няўмелай рукой расплятаю.

І з рамонкамі белымі
Уплятаю ў іх сцэжку вузкую.
І лаўлю ашалела
Сухія гарачыя вусны.

І цалую
 і шью
 і локці...

А ва ўсім вінаваты
Месяц —
 жоўтая лодка —
Ды салодкая мята.

* * *

Па той зямлі,
дзе ўсё табою дыша,
Дзе твой каснік заблытаўся ў траве,
Плыве ў чаўне

сярод туману
ціша,
Мой сон пудлівы да цябе плыве.

З чужых краёў
да вокан незабытых
Яго ўспамінам ціхім занясло.
Ляжыць вясло зламанае,
нібыта
Сіваваронкі шызае крыло.

І ходзіць над садамі сонны месяц,
І ў вокнах гаснуць познія агні...

Калі ты ўбачыш човен каля весніц —
Не адгані яго,
не адгані...

* * *

Словы жудасна паміраюць,
Патухаюць, як светлякі.
Забываюць іх, не паўтараюць
І газеты, і языкі.

Толькі недзе
ў далёкай вёсцы
З плёску рэк і шуму лясоў
Узляцяць,
як забытыя вёсны,
Салаўямі на сто галасоў.

І ажно перахопіць дыханне,
Як у словах пявучых
зноў
Затрапечы чыёсьці каханне,
Запульсую густая кроў.

Ды цяжкім, раўнадушным нарогам
Іх завальвае час і быт.
І здаецца, не словы —
народы
Адыходзяць моўчкі ў нябыт.

Немата ім сціскае грудзі,
Заціхае самотны ўздых...
Людзі! Людзі!..
Ну што ж вы, людзі,
Не ратуеце,
родных,
іх?..

«Жніво»

(1971)

... Зривається зтонкі камінок
са сідрах.

Розгойдує неба річку сніг.

А у наміч:

вечна

стінка

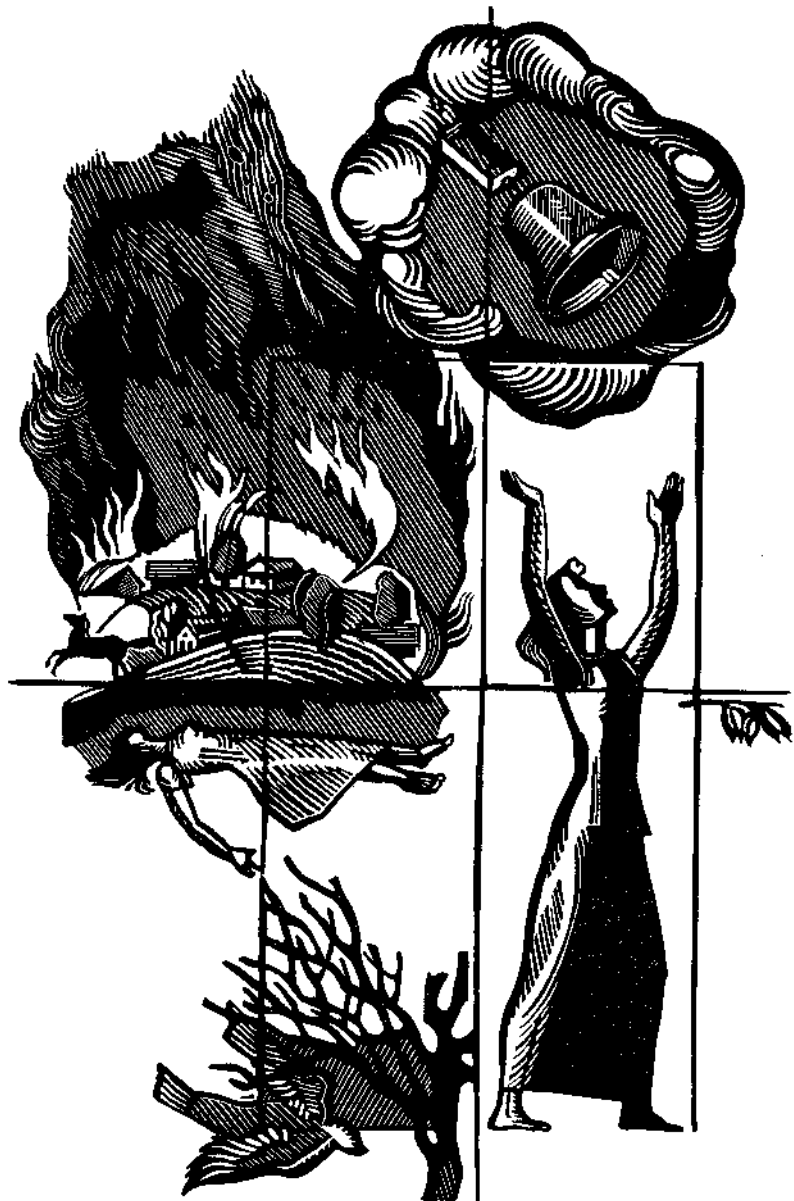
Біла сніг,

Червоні сніг,

Чорні сніг

Намій святині —

Латині.

Непагасныя зоркі
Законаў бацькоў і дзядоў.
Прарастаюць зярняты
Яшчэ невядомых навук
На шырокіх далонях
Натруджаных рук.

І нідзе
Не схавацца
Ад сынавых ясных вачэй.
І на свеце тады
Жыць
намнога цяжэй
І лягчэй.

КАМІСАРЫ

З гадоў,
калі неба крамсалі
Узнятыя гневам клінкі,
Прыходзяць да нас камісары —
Духоўныя нашы бацькі.

На вуснах іх —
марш недапеты,
Упартыя словы надзей.
І кулямі партбілеты
Прышыты да юных грудзей.

І падалі, і ўваскрасалі,
Сабой засланылі жывых.
Сягоння глядзяць камісары,
Як судзі, на ўнукаў сваіх.

Мы іх перагналі па ўзросту,
Сягнулі да зорак сівых.
І ўсё ж, як падлеткі, зайздросцім
І лёсу, і пафасу іх.

І марай свяшчэннаю самай
У сэрцах надзея гарыць,
Што нас не ўпікнуць камісары —
Суровыя нашы сябры.

* * *

Ты не становішся чужая,
Хоць ганак твой імхом зарос.
І я на споведзь прыязджаю
Сюды,
у цёплы цень бяроз...

Мая вясковая хаціна,
Пасляваенны горкі лёс!
Прымі мяне,
бадзягу-сына,
У цёплы цень сваіх бяроз.

І дзверы,
што выходзяць к лесу,
Не замыкай хварасціной,
Хай злосна зарыпяць
завесы,
Даўно не мазаныя мной,
Хай у струхлелых сценах цесных
Сустрэнуць зноў мяне
спакой,
Старэнькі стол,
прапахлы цестам
І мокрай рыбінай луской,
Вуглы закопчаныя тыя,
Дзе ціха плакаў хлапчуком,
Дзе ахінуліся святыя
Вясковым белым ручніком...

Не думай, што забыў
лучыну
І нізкі ссечаны парог..
Я ўсё,
чаму мяне вучыла,
У сэрцы беражна збярог.

І калыша вецер Рэвалюцыі
Аганькі кароткага жыцця...

І што значаць нашы ўсе напасці,
Калі можна ў цішы палявой
На калені перад імі ўпасці
І да іх прыпасці галавой...

ХАТЫНСКІ СНЕГ

(паэма)

«Імем расстраляных,
закатаваных,
паўшых
Мы вам свет завяшчаем
без слёз і вайны.
Толькі ў вашых сэрцах,
у памяці вашай
Хаж ніколі не моўкнуць
нашы званы!»

І

22 сакавіка 1943 года...

Жураўлём сакавіцкая раніца зарыпела.
Бухнула ў студні аб лядок вядро.
Крактануў пад нагою снег белы.
Грымнула каля прыпечка
бярэмя бярозавых дроў.

Нямела кукарэкнуў певень прастуджаны.
Дзвынкнула аб даёнку тугое малако.
Высока ўзнямаючы лапы,
прабег па ўчарашняй лужыне
Худы і ахрыплы кот.

Дымком над вёскай запахла смачна.
Шкрэбнуў па поснай патэльні шчарбаты нож.
Атрымаў першую аплявуху матчыну
Мурзаты падшыванец,
што выбег на вуліцу басанож.

Мужыкі пойла ў хлявы цягалі.
Гаспадыні няньчылі ў далонях праснакі...
А вёску сціскалі ўжо абцугамі
Карнікаў чорныя грузавікі.

І вось чорным колам, тупым і грузным,
Раструшчана ранішняя маўклівая стынь.
Закусіла пабялелыя вусны,
Сцялася ў страху Хатынь.

З ганкаў сонныя дзеці злятаюць гракамі.
Маткі на іх спяшаюцца хоць пінжакі надзець.
Ад кулі засланяецца высахлымі рукамі
Сівабароды нямоглы дзед.

Немаўляты заходзяцца плачам.
Цягнуць з печы бабулю сляпую,
Прыкладам — у плечы,
Кулаком — пад дых.
З двароў зганяюць на ўскраек
у пуню
Усіх — і старых, і маладых.

Выкацілася круглае сонца.
На дыбачкі ўстала над гаем.
Пад промнямі
першыя вясновыя кроплі ўпалі са стрэх...
Застагнаў,
загаласіў пад нагамі
Белы снег.

II

*...карнікі сагналі ў пуню
ўсіх жыхароў Хагыні...*

У шэрым зроку шапталіся ціха мужчыны.
Бліжэй адно да другога тулілася радня.
Над галовамі скупа прабівалася праз шчыліны
Вясёлае святло сакавіцкага дня.

Людзі яшчэ ў збавенне верылі,
Хоць і калола пад сэрцам здагадак асцё.

138

Але калі
пачалі цвікамі забіваць дзверы
І дыхнула бензінам —
стала ясна ўсё.

І людзі сцяліся.
І здавалася:
Гэта іх да сцен прыбіваюць цвікамі,
Гэта для іх труну збіваюць са старых
трухлявых сцен,

І маці
спалоханымі рукамі
Да сябе прыціскалі галовы дзяцей.

Карнікі
бензінам
апошнюю свечку надзеі згасілі.

У шчыліны
польмя
пачало ўтыкаць чырвоныя крывыя нажы.
І бабы загаласілі:
— А дзеткі!
А вы ж не паспелі пажыць!

А вашы ж ногі не паспелі нахадзіцца.
А вашы ж рукі не паспелі напрацавацца.
А вашы ж вочы не паспелі наглядзецца.
А вы ж не паспелі ўнукамі парадаваць нас.
Крывіначкі нашы!
Сонейкі нашы!
Дзеці!
За што ж яны вас?!.

І мужчыны ўскінулі кулакі ў бяссілі
І выдыхнулі хрыпла,
як запавет:
— Сонцам паўдзённым,
небам сінім,

139

Нібы на чорным абрусе ў жалобным застоллі
Вялізны жоўты пірог,
Ляжалі жорны,
што партызанам ячмень малолі
І пасля вайны
ў новай хаце хацелі падперці парог.

Хмары і дрэвы чадам густым прагорклі.
Угары —
хоць бы зорка,
хоць бы крупінка святла.
А самае жудаснае —
там,
на ўзгорку,
Дзе пуны была.

Там
яшчэ ўспыхвалі вугольчыкі цёплыя,
Там
на залітай крывёю зямлі
Маці — прыгаршчамі,
А сын — жменькаю попелу
Побач ляглі.

Там
яшчэ лавілі абгарэлыя пальцы
Апошняга дыхання сіняваты дым.
І сажаю
ў прастрэленыя далоні асыпаліся
Хаты,
шпакоўні,
сады.

І раты абвугленыя
крычалі нема.
І нібы ў жахлівым дзіцячым сне,
Падаў з чорнага начнога неба
Чорны снег.

...Зрываецца звонкі капеж са стрэх.
Разгойдвае неба дзіцячы смех.
А ў памяці

вечна
стыне

Белы снег,
Чырвоны снег,
Чорны снег
Нашай святыні —
Х а т ы н і.

* * *

У лясках
Чужынцаў косці
Дагніваюць.
А былых салдатаў
Кулі
Даганяюць.

То інфарктам,
То сухотамі —
А толькі
Праразаюцца
Варожыя асколкі.

Хлопцы падаюць
Без крыку
І без стогну.
Раптам
Рана незагоеная
Торгне.

І аглушаць
Пульту
Ціхія удары,
І на вочы
Напывуць
Чужынцаў твары.

Не закрыцца
Ні акопам,

Ні бранёю,
Ні мінулай
Пераможнаю
Вайною.

Тыя кулі,
Што калісь
Заселі ў целе,
Даляцелі ўсё ж
Да сэрца,
Даляцелі...

* * *

Идуць дажджы,
Асенняя пара.
Заплаканыя вокны спяхмурнелі.
Аўторка не адрозніш ад нядзелі,
Ад больнягу — шпачынага пяра.

За тыдзень свет, здаецца, пастарэў.
За вёскай — непразнае балота.
Апошняя цяжкая пазалота
Злятае з абсвістаных ветрам дрэў...

А потым
сонца высветліць блакіт,
І дрэвы ўміг ізноў памаладзелі,
І над ракою ў золаце нядзелі —
Наструненыя постаці ракіт...

Заблытаны лісткі календара.
У чыстым небе,
маладым і сінім,
Перапляліся промні з павуціннем..
Ах, восень,
пераходная пара...

* * *

Ты, мой народ, мяне не папракнеш;
Я ўсё табе аддаў —
жыццё і сілы.
І не баюся я ані магілы:
Ты ж, мой народ, мяне не папракнеш.

Я ведаю:
не вечны шлях жыцця,
Не вечнае знядужалае сэрца.
Яно ў грудзях аднойчы разарвецца.
Я ж ведаю:
не вечны шлях жыцця.

Ды мне не страшна:
нешта застанецца
Пасля мяне ад дум маіх і спраў,
Ад парыванняў, што ў душы сабраў.
Я веру: нешта ў свеце застанецца.

Застанецца
на роднай зямлі грудок.
Застанецца
на роднай мове радок...

* * *

Другія
з доўгіх падарожжаў
Дамоў, да любых у двары,
Што найдзіўней,
што найдарожай
Вязуць заморскія дары.

А я
з далёкае дарогі
Табе на памяць прывязу
Падкову —
месячык двухрогі
І зорку —
сінюю слязу.

І, не абмыўшы пот салёны,
На шчасце наша ці бяду,
Табе ў халодныя далоні
Свой лоб гарачы пакладу.

МІНСКІ ТРЫПЦІХ

І

Перад тузінам гарадоў,
Перад сотняю ціхіх весяў
У мяне неаплочаны доўг
Самай лепшай маёю песняй.

І ў цябе я ў даўнім даўгу,
Мінск любімы —
мая сталіца.
Слоў шукаю —
і не магу
Да яшчэ не кранутых прабіцца.

На праспекты твае іду —
Плёск Нямігі схаванай чую.
І гаротных вякоў лебяду
Пад асфальтам тваім тапчу я.

Бачу:
плечы тваіх камяніц
Узнімаюцца вышай і вышай...
І ў грудзях маіх сэрца трымціць
Нераскрытай вясновай пупышкай.

І вось-вось
шугануць, як прыбой,
Словы ўскінуць да сонца далоні
І прарэжуцца
самі сабой,
Як лісткі на маўклівым клёне...

II

Калі адгрукоцуюць трамваі і самазвалы,
Пагаснуць у інтэрнатах запозненыя агні,
Па Мінску задумліва крочыць
Янка Купала,
Радкі ненапісаных вершаў шэпчучы ў цішыні.

Ён даваенныя ліпы каля праспекта шукае.
А вочы яму засцілае
сорак першага горкі дым.
І ён разграбае руіны
параненымі рукамі.
І тысячы «месерпшітаў»
расстрэльваюць неба над ім.

Да вуснаў ён паднімае
зямлі беларускай жменьку.
О, якая яна цяжкая
ад слёз і свінца!
Навекі
ў ёй запякліся
клятвы,
праклёны,
енкі,

Расплаўленая цэгла Брэста,
акрываўлены жвір Трасцянца...

Ён узнімае вочы.
У небе сінія зоры.
Ускрыкваюць сонныя чайкі каля ракі.
Двое закаханых летуценна ідуць па гораду —
І кубінец
на беларускай мове
шэпча яго радкі...

Пасляваенныя клёны гладзіць Янка Купала.
А любімыя ліпы ля скроняў шумяць без
канца...

...Каб жа
ніколі-ніколі
на іх лісты не ўпала
Ні кроплі
крыві ці урана,
слёз ці свінца!..

III

Я за руку вяду цябе, мінчанін,
Белагаловы трохгадовы сын.
Цябе і Мінск я часта сню начамаі
У сіняй дымцы заўтрашніх вышынь.

І так баюся ў нечым памыліцца,
Вас,
новых,
разглядаючы здалі,—
Каб ты,
мая любімая сталіца,
І ты,
сыноч,
мяне не падвялі,

Каб ні крупінкі сонца не прапала
З крывёю заваёваных сцягоў,
Каб кожны дзень да вас ішоў Купала
Народнай незарослаю сцягой...

Я за руку вяду цябе,
мінчанін,
Асфальтам і ускраіннай травой.
І я ў табе
і ў Мінску
прыкмячаю
Характар
трошкі мой
і трохкі твой.

Я вам,
нібы сваёй удачы,
веру.
Я грэю вас на самым дне душы...
...Калі пра Мінск не напішу я вершаў,
Дык ты,
сыноч,
іх заўтра напішы...

* * *

Вечарамі па чужых узгорках,
Дзе чужыя кветкі між травы,
Як нам не хапае родных зорак
І салодкіх ветраў баравых!

Як душа апахмяліцца хоча
Хоць крупінкай роднага святла,
Хоць глытком жытнёвай цёплай ночы,
Хоць дымком бацькоўскага жытла!

Не заглушыш сум нічым,
павер мне.
Лепей памяць даўнюю пакліч —
І дадому успамін паверне,
Як вясновы жураўліны клін.

І здалёку прыляціць палескі
Родны вецер.
Ты яго глыні —
І, нібыта раннія пралескі,
Зоркі расцвітуць увышыні.

* * *

Грукочуць дрогкія кадёсы,
І ўслед за спуджаным канём —
Чорнавалосы і бялёсы —
Імчаць падлеткі сугрунём.

Мільгаюць збітыя калені,
Трымцяць кашулі на плячах.
І першароднае здзіўленне
Аж скача ў радасных вачах.

Ім дзівам казачным здалося,
Што па асфальце гарадскім
Грымяць падковы і калёсы,
Не выдуманя нікім,

Што конь
жывы —
глядзіце самі —
Перад арудаўскім пастом
Б'е капытом,
стрыжэ вушамі,
Махае стрыжаным хвостом...

Вось так прыходзяць з новым часам
І казка новая,
і быль...
Здаецца ўчора
я імчаўся,
Каб паглядзець аўтамабіль...

* * *

У нашай вёсцы не было сабак,
Што пільна сцерагуць сады і дачы.
І я здавён

супроць сабак — слабак,
Не разумею нораў іх сабачы.

...Вось ён ідзе,
не зводзячы вачэй
З рыпучых весніц,
як з варот дзяржавы,
І на касматай шыі валачэ,
Нібы граніцу,
свой ланцуг іржавы.

Ён поўсцю адчувае:
гаспадар
Не раз з акна за ім цікуе коса
І недзе прыхаваны шчодры дар —
Нікім яшчэ не грызеная костка.

Ах, гэты непаўторны смак касцей,
Заслужаных нялёгка,
недармовых!
Ён з-за яго кідаўся на гасцей
І нават на дзяцей гаспадаровых.

Ён добра знае:
за празмерны спрыт
Ніколі на яго злаваць не будуць.

І ён гырчыць на ўсіх,
начэй не спіць,
Ад слоты не хаваецца у буду.

З нянавісцю ў ашчэраных зубах
Ён адпаўзае з косткаю пад дрэвы...
...А ў нашай вёсцы не было сабак.
Вяскоўцы штось не мелі ў іх патрэбы...

ХЛАПЧУКІ

Нас усё хлапчукамі клічуць,
Нас усё блазнюкамі лічаць,
Пацяшаюцца «дружбакі»,
Спачуваюць, калі вытыркаемся,
Ушчуваюць, калі не каемся,
Кпяць паблажліва: «Хлапчукі!»

Мы бунтуем з запалам хлапечым,
Аб высокіх ідэях ляпечам,
Пром да ісціны напраткі.
А яны аціраюцца ззаду,
Выглядаюць сабе пасаду
І пасмейваюцца: «Хлапчукі!»

Прынцыповасцю іх не купіш.
Яны носяць магутны кукіш
Там, дзе цёплыя кашалькі.
Асцярожныя, як дыпламаты,
Не агрэюць ніколі матам,
Проста зморшчацца: «Хлапчукі!»

Мы ж
(даруйце нам дур маладую)
Іх апраўдваем і шкадуем,
Не сціскаем на іх кулакі.
Мы, нібы паслухмяныя дзеці,
Ім прыпісваем дабрадзейнасць,
Намі выдуманую...

Хлапчукі!

А сыны нас бацькамі клічуць,
А дзяўчаты дзядзькамі лічаць,
Не працягваюць юнай рукі.
Мы развітваемся з вясною,
Заручаемся з сівізнаю,
Палыселыя хлапчукі.

І злююцца салідныя «монстры»
(Ажно лоб намаршчынены мокры),
Што ні ў якія ўжо вякі,
Мнагавопытным і ўсемагутным,
Да партфеляў цяжкіх прыкутым,
Ім не крыкне ніхто:

«Хлапчукі!»

* * *

Не ўсюды роўная, прамая
Мяне дарога ўдаль вядзе.
І ўсё ж я ўсю яе прымаю —
І ў захапленні, і ў бядзе.

Прымаю гэты свет раскуты
З яго журбой і барацьбой.
ІДУ,
гатовы на пакуты,
На неспакой і вечны бой.

Нясу з цярпліваасцю салдата
Рубцы і меціны байца
І прадзіраюся зацята
Праз супярэчнасці быцця.

І рад,
што не праходзяць міма,
Не аціраюцца ў цяньку
Мае сябры і пабрацімы,
Гатовыя падаць руку,

Прыняць спакойна бой суровы,
Не праклінаць жыцця,
калі
На нашы мёртвыя галовы
Пасядуць мірна матылі.

ПОМНІК ЛЕНШУ У ВАРНЕ

Яго я ў парку варненскім сустрэў,
У прахаподзе чэrvеньскага ценю.
Ен ціха выйшаў з-за зялёных дрэў,
Усмешлівы і летуценны.

Звінеў непадалёку смех дзяцей.
За дрэвамі праспект каціўся гулкі.
І ён яшчэ вяртацца не хацеў
З нядоўгай нетаропкае прагулкі.

Глядзеў ён, як гуляюць хлапчукі.
І не было,
як звычка патрабуе,
Ні ўдалячынь скіраванай рукі,
Ні п'едэстала ў выглядзе трыбуны.

Ён быў звычайны,
як усе вакол,
Да цішыні і цеплыні ахвочы.
І толькі сонцам заўтрашніх вякоў
Свяціліся яго жывыя вочы.

Шапталіся лісты над галавой.
Гулі аўтамабільныя маторы...
І быў ён і ў будзённасці сваёй
Вялікі,
чалавечны,
непаўторны.

ЛЕГЕНДА МЫСА КАЛІАКРА

На Каліакру наплывае вечар.
Запальваюцца маякоў агні.
А мора ўсё забыць не можа нешта,
Варочаецца цяжка ў цішыні.

На беразе крутым і апусцелым
Здалёку ў сінім мораку відна
Дзявочага нявыпітага цела
Святая незямная белізна.

У неба узнімае рукі помнік,
Нібыта хоча вынырнуць з начы.
І месяц, як знядужалы паломнік,
Над мысам прыпыніўшыся, маўчыць...

...Было іх сорак,
яснавокіх, юных,
Чыю красу і лебядзіны стан
Чакаў свайму гарэму ў падарунак
Абвешаны смарагдамі султан.

Яны няўцешна плакалі начамі,
Клялі сваіх грудзей тугую бель.
І сцераглі іх шаблі янычараў.
І хвалі калыхалі карабель.

А вецер ім прыносіў слодыч дыму
З матуліных далёкіх каміноў
І стогны заняволенай радзімы
Над трунамі засечаных сыноў.

Чакалі іх знявагі незлічоныя
І ганьбаю спаскуджаныя дні.
І ўспомнілі тады яны аб чорнай,
Ад іхніх слёз салёнай глыбіні.

Звязалі разам сорака кос дзявочых,
Апошнім стогнам разбудзілі мае,
Балгарскім небам напалі вочы —
І белай чайкай кінуліся ўніз...

...Спіць Каліакра.

Нізкі месяц коса
Ад помніка кладзе сцяжынку ўдаль.
А мне здаецца —

тых нявольніц косы
Калыша мора на далонях хваль.

ДРУГАРЫ¹

Найдану Вылчаву

Трэба ж быць такому:
цягнікі
Так неспадзявана, недарэчы
Нас развезлі ў розныя бакі,
Разарвалі нітачку сустрэчы.

І ў мяне ў чужой краіне знік
Гаспадар гасцінны і дарадчык,
Самы клапатлівы праваднік,
Самы дасканалы яеракладчык...

Толькі першы ж дзень, як добры дар,
Мне прынёс закон зямлі балгарскай,
Што балгарын кожны — мне другар,
А балгарка — мілая другарка.

Паміж імі я не быў чужы.
У сябрыне,
што гудзе да ранку,
Песню сваю русую здружыў
З іхняй чарнакосаю смуглянкай.

І было мне шчасна ад таго,
Што свяціўся ярка ў кожнай шыбцы
Малады сорака чацвёрты год
І сівы курган на белай Пыпцы.

Я цяпер не ведаю ані,
Ці на свеце ёсць зямля другая,
Дзе такія сонечныя дні,
Дзе такія шчырыя другары...

¹ Д р у г а р (балгарскае) — таварыш.

* * *

Я над аджыпым не дрыжу —
Чаго за мёртвае чапляцца?
А даўніною
 даражу,
Не сыплю,
 як пясок,
 скрозь пальцы.

Не шкода песень і хвалы,
Хаця зямля на іх скупая,
Для Полацка,
 што купалы
У сонцы ранішнім купае.

І над будзённасцю муры,
Што мы наставілі паспешна,
Маўчаць нясвіжскія муры
І Белая ўзлятае Вежа...

Стаю каля сівой красы,
Хаджу па гулкіх сутарэннях —
І чую продкаў галасы,
І бачу нашых дзён карэнні.

І ў тым,
 што немач не скарыла
Наш край,
 няма ніякіх дзіў,
Бо тут калісьці жыў Скарына
І Каліноўскі ў бой хадзіў...

* * *

Не ўгонішся ніяк за часам
Ні цягніком,
 ні на кані.
Зноў разбрыліся самапасам
Табе адведзеныя дні.

За ўсім адразу не паспееш,
Жыццё, як воблачка, сплыве.
І валасоў, брат, не пасееш
На аблыселае галаве.

І шчасця хітрую жар-птушку
Не зловіш за агністы хвост,
Як ні прыладжвай ёй кармушку,
Як ні бяжы за ёй наўпрост...

Усё
 будзённай і звычайнай,
Усё
 прасцей і весялей.

Не варта кідацца ў адчаі,
Калі ты сёння не ў сядле.

Жыві сваёй галоўнай працай.
Трымайся даўніх добрых вех...
А што за часам нам не ўгнацца,
Дык гэта ўжо такі наш век...

* * *

Восень зноў надыходзіць —
І ў мяне на душы,
Як і ў роднай прыродзе,
Ціш і сіняя шыр,
І смуга, і лагоднасць,
І —
да кроплі малой —
З небаў крэўная роднасць,
Роднасць з мілай зямлёй.

Вяне клён гаманлівы.
Ні хмурынкі ўгары.
У гаях і на нівах —
Яснасць сталай пары.
Толькі ў сэрца пракраўся
Адгалосак тугі,
Што на лузе —
не краскі,
А стагі.

**ПАМЯЦІ НАРОДНАГА
АРТЫСТА СССР
Б. В. ПЛАТОНАВА**

Апушчана цяжкая чорная заслона.
Дачасна закончан апошні акт...
Барыс Віктаравіч,
таварыш Заслонаў,
У нас яшчэ наперадзе столькі атак.

Пачакайце. Можа, знойдуцца зёлкі
Сярод палявой духмянай травы...
Нам так хацелася,
каб павыміралі Зёлкіны.
А паміраеце Вы.

За вокнамі снег мітусліва сеецца,
На афішах заўтрашніх растае...
Ах, якое яно нетрывалае, сэрца!
Ах, як нерваў жалезных нам нестася!

На высокім кастры натхнення і веры
Мы няшчадна дашчэнту палім сябе...
Іх нічым не звязаш,
тонкія нервы,
Разарваныя ў барацьбе...

Падыміце ж,
падыміце чорную заслону.
Не будзем расстанне туравіць...
Абапрыцеся на нашы плечы,
таварыш Заслонаў...
Барыс Віктаравіч...

І лоўка прашмыгне забойца
Тваіх сяброў, ідэй тваіх.

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Стратэгія тонкая гульня.
А ўжо душу халоднай пысай
Вынюхвае шпікоў гайня.

І ўжо ўсучыць лаўчыцца вораг
Свае паскудныя дары.
І ўжо сырэе гнеўны порах.
І ўжо тупеюць тапары.

А потым будзе кроў дыміцца,
Удараць боты па касцях...
Ах, кампрамісы, кампрамісы!..
І рукі выпускаюць сцяг...

* * *

Халодны сквер дашчэнтэ апусцеў,
Хоць бы лісток на вымаклай бярозе.
Паэзія ўступіла месца прозе.
Барвовы шум сваё адлапацеў.

Прымай дажджы,
як невясёлы лёс.
Таго не ўнікнуць, што наканавана.
Абложных хмар даўгія караваны
За далягляд завезлі сіль нябёс.

Вось так ужо прыдуманая жыццё:
Дзе ніва спела,
колецца іржышча,
Дзе сад шумеў,
прамозглы вецер свішча,
Не за гарамі — завірух выццё.

Але затое бачацца яснай
І зеляніна завязі вясенняй,
І чэрвеньскага поплава адценні,
І на яліне — першы чысты снег...

* * *

Табе, нібы прароку, веру,
Што пражывём шмат зім і лет.
І калі смерць мне грукне ў дзверы,
Я ператрушчу ёй хрыбет.

Ну, а калі не саўладаю,
Ты да мяне прыйдзі тады,
Прыгожая і маладая,
Як у юнацкія гады.

Падай мне рукі палахліва.
І калі ўсё ж я упаду —
Дык у цябе,
 маёй цярплівай,
Маёй адзінай,
 на віду.

ПАЭМА РАССТАННЯ

Памяці Юрыя Гагарына

І
Раставаў сакавік,
 як апошняя снежка.
На асфальт выскоквалі яшчаркі раўчукоў.
І,
нібыта люцікі на заўтрашніх узмежках,
Зацвіталі вяснушкі на насах хлапчукоў.
Маладая вясна пазвоньвала ўладыя
Ключамі сасулেক у зацішку стрэх.
Пустрымі апалонікамі кроплі падалі
У пацямнелы наздраваты снег.
Знямоглымі інфарктнікамі няўклюдна
 асунуліся
Збытыя снегавікі ў дварах.
Дамы скідалі
 з уздыхам сумным
Парудзелую аўчыну белых папах.
Сонца ламілася ў вокны гарэзна,
На пятакі «зайчыкаў» разменьвала
 золата свайго рубля.
І шпачыная нота раптам прарэзалася
У маладога нахохленага вераб'я.
Чакала высокае неба бясхмарнае
Гулкага жаўруковага гімна...
А радыё
 хрыпла
 аб'явіла:

«Юрый...
Гагарын...
Загінуў...»

І здаецца —
горла раўчукоў прыдушлі сумёты,
Яшчэ цясней прымёрзлі
да стрэх ледзяшы.

Замятала
чорная мяцеліца самоты
Вясновую радасць душы.

Надзея ўспыхнула —
радыё магло памыліцца
(Хіба яно толькі праўду гаворыць запар
столькі гадзін?),

І цэлы свет
гатовы быў памаліцца,
Хаця на свеце багоў — многа,
А ён быў адзін.

Роспачна ў сэрца
ламiлася думка трывожная,
Як вавёрка ў коле,
шукала выйсця то там,
то тут.

А можа?
А можа?
Бывае ж цуд...

Але радыё
паўтарала
словы
панура.

І былі бяссільныя ўсе багі.
Юра-а-а!
Юра!
Не збераглі...

182

II

Ён любіў сонца.
Ён сам быў падобны да сонца,
Якім яго дзеці малююць —
З шырокай усмешкай
І вачамі, поўнымі святла.
Ён яго бачыў
і далёка-далёка —

За вёскай,
над соснамі.
І блізка-блізка —
ля самага крыла.

Ён бачыў яго і маленькім,
лагодным —
Вяснушкаю на Валіным твары,
І вялікім, і грозным —
за ілюмінатарам касмічнага карабля.

Яно
то кацілася
святочным доччыным шарам
па тратуары,
То вячэрнім матчыным акном
міргала здаля.

Яно
то распускалася цюльпанамі Байканура,
То загаралася крамлёўскімі рубінамі ўначы,
То раптам
над хваляй марской падскоквала:
— Юра!

І рассыпалася на тысячу сонцаў,
Пругкіх,
як баскетбольныя мячы.

Яно з ім было і тады,
калі ён адлятаў у бяссмерце,

183

Разламаўшы зямнога прыцягнення абручы,
І тады,
як вярнуўся,
Сухімі вуснамі хапаючы волжскі вечер,
І расінка зоркаю ўспыхнула на плячы.

І тады —
было неба
і шчодрое сонца,
Якое павольна
над лёгкімі аблачынамі ўсплыло,
Нібы апельсін пераспелы, —
і ягоным сокам
Заліло самалёта халоднае крыло.

А потым
пачала зямля набліжацца,
Закруціўся шалёны калейдаскоп:
Белавежская пушча.
Вулачкі Гжацка.
Волга.
Зорны гарадок.
Перакоп.
Вагоны.
Пероны.
Трыбуны.
Турбіны.
Каралёў.
Камароў.
Узлётнай пляцоўкі бетон.
Сігналілі «МАЗы».
Алені трубілі.
Гул...
Звон...
Звон...

Сонца
пахіснулася

І змяншацца стала.
Вось яно ўжо, як мячык,
якім у дзяцінстве гулялі ў лапту —
Чорны,
з гумы, здэртаі з фашысцкага танка.
Удар!
Мячык паляцеў.
І патух.

Неадкрытая зорка
на халоднае дрэва
Упала самлеляю страказой.
Па сінім воку неба
Самалёт скаціўся слязой...

III

Чорныя стужкі звісалі хмура.
На ветры пальцы ззалелі.
Плыла
абвітая вянкамі
урна
Каля Маўзалея.
Маўчала Чырвоная плошча ў знямозе.
Як затрыманае рыданне —
ціша ў Крамлі.

Плыла
над зямлёй
па апошній дарозе
Жменька сплаўленай з неба зямлі.

Жахліва цяжкая ноша гэта,
Над плячамі ўзнятая ў сіняву...
Стаіла дыханне планета.
Чалавецтва схіліла галаву.

Устаньце,
усе імператары і прэм'еры!

Выныце рукі з кішэняў,
усе прэзідэнты і каралі!
Здыміце
кароны,
шляпы
самбрэра
Перад прахам
вялікага сына Зямлі.

Вы,
Самі сабе начапляўшыя ордэнаў на лацканы,
Аблізаныя падхалімамі
з галавы да пят,
Да апусцелага «трона»
смаленскага хлопча сялянскага
Нават і ў сне не зможаце дапяць.

Вас,
ад прамоў і паседжаньняў асавельх,
Можна тасавець,
перамяшчаць,
прывозіць з-за граніц.
А простага маёра савецкага
Нельга
ні скінуць,
ні замяніць.

І калі Час зоймецца гісторыяй сённяшняй
І вызначыць цану
ваших спраў
І напісаных бойкімі памочнікамі слоў,
Юра
праз пыл,
што ад вас застанеца,
Будзе ўсміхацца сонечна.
Так што,
панове,
шанкі далоў!..

Развітальныя словы закамьнелі на губах.
А стрэлкі Спаскай вежы
пасоўваліся
няўмольна і ўпарта.

І вось —
адгрымелі залпы.
Замоўклі Моцарт і Бах.
Яліны сталі ў ганаровую варту.

IV

Расцяклася па вуліцах прыглушаная гамана.
На Чырвонай плошчы —
бязлюдна і ціха.

Асталіся з Юрам
Крамлёўская сцяна
і яна —

Валя,
Валянціна.

О, як ёй зайздросцілі
жанчыны ўсіх мацерыкоў —

Шчасцю яе
І зямной жаночай уладзе,
Калі можна яму
валасы ўскудлаціць рукой
І халоднымі пальцамі
шчаку непаголеную пагладзіць!

О, як цяпер яна
зайздросціць
усім жанчынам зямлі,

Што чакаюць дадому мужоў,
бягуць да сваіх нарачонных!

Юравы плечы сягоння
не рукі яе абвілі —
Рамка чорная.

Акуляры шэрым туманам завалакло.
Знаёмы шрам над ягоным брывом
шукаюць яе сляпыя пальцы —
І на шкло,
На халоднае шкло
Натыкаюцца.

Ен і на гэтым партрэце
не здолеў усмешку схаваць.
Так і не навучыўся выглядаць
паважна і хмура.

Хлапчук.
Лейтэнант.
Адчаянная галава.

Юра!..

Ганаровая варта ідзе да Маўзалея,
крокамі ламае немату.
Куранты прыглушана звоняць...
Болын, чым Млечны Шлях,
ён хацеў пабачыць дачок вясельную
фату.

І хацеў пацалаваць
першую серабрынку ў яе на скронях

Там,
дзе ўпаў самалёт,
прарасце трава.
Другога маёра
закалыша волжская хваля...

Не плач,
Валянціна!
Трывай!
Трымайся,
Валя!

Стог свой распачны прыдушы,
Над вянкамі ўзніміся.

Не сора
Зарубіцецца ў чалавечтва ў душы
Тваё ціхае жаночае гора...

V

Адкаласяцца гады.
Дні праляцяць заклапочаным роём.
Неба прашыюць новымі трасамі караблі.
А ў нас
будзе біцца сумленне,
як жылка на скроні:
«Не збераглі».

Адкінуць здагадкі і адгаворкі,
Не звернуць увагі на помнікі і вянкі,
Калі не віной,
дык папрокам горкім
Гэтую смерць нам прыпомняць вякі.

Можа, за клопатнасцю і тлумнасцю,
Што перапоўнілі жыцця берагі,
А можа, за чэрствасцю і бяздумнасцю —
Не збераглі.

Мы грэліся мілаю ўсмешкай ягонаю,
Букетамі сцежкі яму мялі,
Сыпалі зоркі на грудзі і на пагоны
І —
не збераглі...

Так,
гора сціхае,
і боль атухае,
І распач перастае шчымець.
Мінае,
канае
часіна ліхая.

І радасць усмешку раскатурхае,
І новымі маршамі выбухне медзь.

І сонца затопіць лугі заліўныя,
І мільёны зялёных ракет
ірвануцца з раллі...

А сэрца
раптам
заные,
заные:

«Не збераглі.
Не збераглі».

VI

А ці захацеў бы ён,
ці дазволіў
Сябе ад будзённых клапот берагчы,
Узбіць
на жаданні свае і волю
Абмежаванняў крутых абручы?

Хіба ён бы змог
стаць
жывым экспанатам,
Музейным дзівам,
цацкай для новых эпох,
Калі быў
чалавекам,
касманаўтам
І быць інакшым
не мог?

Яго аблытвалі серпанцінам парадаў,
Аглушалі тостамі,
абклеивалі ўсмешкамі каралёў

А ён
стамлёна закрываў вочы —

І бачыў
Ладагу
І песныя кабіны касмічных караблёў.

І яму хацелася
саскочыць з партрэтаў,
Уцячы ад эскортаў —
імчаць басанож па лугах,
Галёкаць па лесе —
каб каціўся трэтар —
І заснуць сярод поля,
у стотадовага дуба ў нагах.

Ён хацеў карабкацца па скалах стромых,
Па гулкім стэпе ганяць шалёны табун,
А не толькі раскланьвацца на прыёмах
Ды махаць рукою з трыбун.

Ён дазволіць не мог,
каб славай
закрылі

Ад яго
неразведаны небасхіл.
Калі ў чалавека вырастаюць крылы,
Ён павінен лятаць,
не складаючы крыл.

І, пэўна, гэтакі лёс у сапраўднага сокала —
Не паспеўшы стаміцца і пастарэць,
Узяцець над зямлёю высока-высока,
У разбуджаным небе сустрэць сваю смерць.

І ніколькі не крыўдзячы жальбы нашай,
Затрымаўшы ў грудзях развіталны крык,
Можа, ён і не марыў аб смерці інакшай,
Чым такая —
у небе,
не складаючы крыл.

VII

Прарэжа памяць чырванапёрай стронгай
Гадоў успененыя перакаты.
І ляжа на вагі гісторыі строгай
Наш горды і кляты век дваццаты.

І будзе ён, пад рэнтгенам нібы,
Пад чыстым паглядам нашых патомкаў —
І лускою асыплюцца патухлыя німбы,
І незаўважаныя зоркі замігцяць папацёмку.

І Рэвалюцыш ў ім будзе біцца,
як сэрца.
Будзем кропелькамі крыві ў ім пульсаваць
мы самі
І навекі думка ленінская застанецца.
І ўсмешка гагарынская —
таксама.

* * *

Як ні называем іх па-свойску,
Як ні абжываем гарады,
А паэтаў нараджаюць вёскі,
Як і ў даваенныя гады.

Пэўна, неабходна для зачыну,
Каб над хлапчуковай галавой
Прашумеў вясёлы май шпачыны
Чыстаю вясковай сінявой.

Пэўна, хочучь новых песень струны,
Каб крануў іх вецер баравы
Тонкімі смычкамі першай руні,
Языккамі клейкімі ліствы.

Пэўна, неабходна для паэта
Нават і ў касмічныя вякі,
Каб звінела птушкамі паветра
І цвілі ля сцежак васількі...

3 МУРАШОМ

Вось вам і ўсёдаравальнасць,
І прымірэнчасць сама:
Уранні — грэе рабочага,
Увечары — грэе буржуа.
А кажуць яшчэ, што на сонцы плямаў няма.

Сонца глядзіць спакойна.
Не спрачаецца і не сварыцца.
І кажа:
— Не кіпяціся.
Хто можа мяне самалётам дагнаць?
Хто мікраклімаат мае?
Хто грэецца кварцам?
Знаць.

А хто ў жоўтай Афрыцы
І ў блакітнай Грэцыі
Майму кожнаму промню,
Як выратаванню, рад,
Каб пасля галоднага вечара,
Пасля начы беспрытульнай сагрэцца?
Пралетарыят.

Ніхто без мяне —
Ні бог, ні міласэрная пані —
Не запаліць жабраку
Надзеі тонкую стэарынавую свячу.
Вось і кручуся, чырвонае ад недасыпання.
Уранні — тут,
Увечары — там свячу.

Ты, чалавек,
Сам наводзь на зямлі справядлівасць.
Майго ж старога парадку — не руш...

...І я пакланіўся нізка.
І пачырванеў сарамліва.
І зняў капялюш.

З вялізнай жоўтай саломінай —
Падгіналіся ногі аж —
Поўз па галінцы зломленай
Лупаты, лабаты мураш.

Спыніўся, каб дых перавесці.
І я падышоў да яго.
— Слухай,— кажу,— урэшце
Рвешся ты так чаго?
Ты ж ад работы чорны.
Аддыхайся, не спяшы.
Праўду пішуць вучоныя —
Дзіўныя вы, мурашы...

Ён сеў ля саломіны чынна —
Пот блішчыць на ілбе:
— Вам памагаюць машыны.
А мы ж усё — на сабе.

У вас і лазер, і атам,
І краны, і трактары.
А ў нас —
шэсць лап слабаватых
Ды цёплае сонца ўгары.

У нас трэба усё самому.
На ўласным сваім плячы
Колькі цяжкіх саломін
Трэба прывалачы!

Выспацца нават некалі:
Лёг, а ўжо трэба ўставаць...
Паслухай,
будзь чалавекам —
Не перашкаджай працаваць!..

3 ТРУТНЕМ

На пасецы ўсё ад звону гуло.
Стаяў гармідар вясёлы.
То мчаліся ў ранішні луг за сяло,
То назад вярталіся пчалы.

Стамлёна спускаліся да латака,
З ног абтрасалі ўзяткі.
Як хмарка,
крылатая талака
Мільгала ля кожнай хаткі.

Пачаўся летні духмяны дзень,
Сонечны,
Доўгі,
трудны.
А за калодай, дзе шэры цень,
Ляжалі сонныя трутні.

Адзін пазяхнуў,
пачасаў спіну,
Выпрастаўся з асалодай
І мне па-змоўніцку падміргнуў:
— Глынуць бы вады халоднай!

— А як жа пчалы?
За рэйсам рэйс
Пнуруюць на луг далёкі...
— Дурныя!
Маглі б пачакаць, падурэць,
Налёталіся б пасля спёкі.

Што іх гоніць нехта ў каршэнь?
Ты расшчапі калоду —
Хопіць усім нам на цэлы дзень.
Там жа, як лёду, мёду.

Не могуць гадзіны адной пасядзець,
Лепяць
і лепяць соты.
А што, як раптам прыйдзе мядзведзь —
Бывай,
цэлы месяц работы!

Восенню выграбе мёд чалавек —
Паўгода штодзённай працы,
Цукру падсуне ім —
жруць
і павек
Не могуць ні ў чым разабрацца.

Да самага вечара будуць звінець,
Не вылузнуць ледзьве са скуры...
А я не працую.
Затое мяне
Ніколі ніхто не абдурыць...

Я ўжо нахіліўся яго раздушыць.
Ды раптам рука задрыжала:
У тругня ж нападатове заўжды
Доўгае вострае джала.

Ягоны балючы, пякучы агонь
На дзень мне жыццё атруціць...
...І зарагатаў ён мне наўздагон —
Вялізны калматы тругень:
«А ў мяне ж джала няма!»

* * *

На пісьмовы стол,
Нібы на плаху,
Болей
Галавы не пакладу
Пімен Панчанка

Колькі ні клянi свой стол пісьмовы,
Колькі ні хавайся ў сiні сад,
Усё роўна,
як суддзя суровы,
Зноў вяртае ён цябе назад.

І, быць можа, ў тым зямное шчасце,
Каб,
высока ўзняўшы галаву,
На пісьмовы стол яе пакласці,
Як на прыдарожную траву.

Не збаяцца ўласнага адчаю
І чужой бязлітаснай рукі,
Каб, як бой,плылі перад вачамі
Порахам прапахлыя радкі,

Каб свой верш,
як камень барыкадны,
Калі прыйдуць смерцю пакараць,
Кінуць у збялелы твар няпраўды
І пасля
спакойна паміраць...

* * *

Нет, жизнь меня не обделила...
А. Твардоўскі

За ўсё плаціў я поўнай платай —
І за цяпло, і за святло.
Вайной, бальнічнаю палатай
Мяне жыццё не абышло.
Пакаштаваць дало даволі,
Калі яшчэ я быў малы,
Чмяліны мёд, гаркоту солі,
І смак слязы, і пах смалы.
Ані не абдзяліла потым
Ні дабратай сваёй, ні злом,
Мужчынскім сенакосным потам
І дрывасецкім мазалём...

І я на лёс не наракаю.
Я ладзіў шлях жыццёвы свой
Сваімі ўласнымі рукамі,
Сваёю ўласнай галавой.
А што спазнаў і распач бедаў
І горкі прысмак палыну,—
Дык для таго,
каб добра ведаў
Жыцця сапраўдную цану.

«ВЫТОК»

(1974)

Лялю,
як французькі лісточки,
На зриві вернаючи високим
і догачна,
Каб мого радок
Стану найгачі радощі витюкам...

УДЗЯЧНЫ ЛЁСУ...

Я ўдзячны лёсу,
што з усіх краёў
Ён выбраў для мяне навекі гэты,
Дзе балыпакі прастуюць між гаёў,
А па сцяжынках коцяцца ранеты,
Дзе Нарач мае сінія шаўкі
І п'юць з Дняпра паўдзённыя вясёлкі,
Дзе з салаўямі дражняцца шпакі
І жыту голас дораць перапёлкі.

Я ўдзячны лёсу,
што ў сябры мне даў
Далёкія і блізкія дарогі
Да прыамурскіх сосен і застаў
І да вяршынь Паміра крутарогіх,
Да кіеўскіх пявучых вечароў
І прыбалтыйскіх гаркаватых ветраў,
Да звонкіх чар малдаўскіх ганчароў
І велічнай маўклівасці Ай-Петры.

Я ўдзячны лёсу,
што ва ўсе часы
Мая блакітнавокая радзіма
Не заслانیла мне чужой красы,
Мяне ад свету не адгарадзіла,
Што не магла, не ўмела быць другой,
Жыла ў братэрстве і сяброў цаніла
І што ў краіне нашай дарагой
Яе завуць усе сястрою мілай...

* * *

Ад залысін да лысін
Дажываем патроху
І ад пошукаў ісцін —
Да пакут за эпоху,
Да мужчынскага права
Быць гатовым да бою
І, як маці,
 дзяржаву
Адчуваць за сабою.

Пачынаем цвяроза
У сябрах разбірацца:
Дзе — шыкоўная поза,
Дзе — спакойная праца,
Дзе — згрызоты з-за стравы
Ці з-за кругленькай сумы,
Дзе — турботы за справы
І высокія думы.

Разумеем,
 як брата,
Лес асенні і поле.
Непапраўныя страты
Адгукаюцца болем:
Глуха падаюць сосны
Ля ракі перасохлай,
Не вяртаецца ў вёсны
Бусел
 з сіні высокай...

Мы не просім палёгкі.
І віну і няшчасці
Не спяшаемся лоўка
На другіх перакласці.
Як сур'ёзныя людзі,
Помнім мудрасць старую:
Той сумленна рассудзіць,
Хто сабе не даруе...

У ДАРОЗЕ

Я зноў зялёнай магіі дарог
Душою падарожніка прадаўся.
І вось, нібы сярэбраны гарох,
Дождж барабаніць па вагонным даху.

Цяжкія колы над зямлёй грымяць
З далёкімі грамамі ўперамешку.
А луг заве саскочыць
і прымяць
Званочкі танканогія на ўзмежку.

Праносяцца слупы і правады.
Наўзбоч —
калюг блішчастыя асколкі.
У небе з чыстых кропелек вады
Гром выкаваў сабе дугу вясёлкі.

П'яніць гаёў абмытых гамана.
І мне, зачараванаму, не сорам,
Што, як хлапчук, прынікнуў да акна
І захлынуўся ветрам і прасторам.

КРЭЙСЕРУ «АЎРОРА»

Ты для мяне —
не грозная рэліквія
На п'едэстале велічнай Нявы,
А вечная гісторыя вялікая,
Майго зямнога лёсу вартавы.

Калі ўзыходзіць раніца па трапу
І над табою паднімае сцяг,
Уздрыгваюць тыраны і сатрапы
У гэты міг на ўсіх мацерыках.

І помніць свет няроўнасці пракляты,
Што на яго глядзяць з нядаўніх пор
Твае незаचाхленыя гарматы,
Як вочы справядлівасці,—
ва ўпор.

І ведаюць байцы перад атакай
На векавы нявольніцкі рубеж:
Як стане цяжка —

тры падымеш якар
І ў стомленае сэрца прыплывеш...

Калі ж нязвана ўзыдзе ў небе зыркiм
Рашучай бітвы ачышчальны дым,
Прашу:

дай мне таксама бесказырку
З тваім кароткім імем залатым.

ШСКАРОЎСКАМУ МЕМАРЫЯЛУ

Я стаю на каленях
Перад тваім векавечным спакоем.
Я не кветкі прынёс табе —
Памяць
 і боль незатоены.
І маўчу,
Да халоднага ветру прыпаўшы шчакою.
Я маўчу,
Бо няма ў мяне слоў —
Толькі стогны.

А навокал —
Курганы,
 курганы,
 курганы
Ці проста вялікія труны,
Травую заросляя,
Дзе па-брацку —
Плячом да пляча —
Пахаваны
Блакадныя зімы,
Блакадныя вёсны.

Я не плачу.
Навошта слязамі трывожыць
Ленінградскую мужнасць,
Ленінградскую гордасць?
На курганах трава —
Як на сумных восеньскіх пожнях —
Пад «нулёўку» падстрыжана,
Палынамі прагоркла.

Твае сцежкі —
Нібыта рубцы на пакутніцкім сэрцы,
Нібы трэшчыны чорныя

На зялёным ладажскім лёдзе.
Па іх страшна ісці.
Па іх трэба прайсці чалавецтву —
З галавою пахіленай,
Як Ленінград кожны вечар праходзіць.

Я прайшоў твае сцежкі.
Твае надмагільныя пліты
Я з плячэй сваёй памяці
Не здыму ўжо ніколі, ніколі.
А ў горле —
Камяк тваёй цішыні недапітай.
А трава твая шорсткая
Колецца,
 колецца,
 колецца...

**ДОМУ № 45 НА 4-Й ЛІНІІ
ВАСІЛЬЕЎСКАГА ВОСТРАВА**

Я табе па-сяброўску зайздропгчу,
Бо живе ў тваім ціхім двары,
Як матыў паўзабыты, стары,
Лёгкіх крокаў Купалавых пошчак.

Ты шчаслівы.
Ты бачыў яго.
Калі дожджык балтыйскі цярусіў,
Песні-сны баравой Беларусі
Выпускаў ён з-пад даху твайго.

І ўглядаліся ў цемень акна
Яго мудрыя чыстыя вочы,
І гучаў яго голас прарочы
У глухой цішыні да відна...

Ён і сённа паўночнай парой
Часта лесвіцу будзіць старую.
У пакоях тваіх кватаруе
І дагэтуль ягоны настрой.

І блішчаць камяні у двары,
Быццам месяц іх вылепіў з воску.
І прашу я цябе па-сяброўску:
Хоць адзін з іх ты мне падары.

У маўклівым цяжкім камяні
Крок ягоны усё яшчэ сгыне,
Як мурашка ў халодным бурштыне,—
Напамінам пра даўнія дні...

АЛЕГУ ШАСЦІНСКАМУ

Знаеш, Алег,
Толькі вочы заплюшчу —
Бачу скаваную лёдам Фантанку,
Высокі сумёт,
завіруху сляпучую
І хлапчука згаладнелага з санкамі.

Шалік сястры за спіной цяляпаецца,
Вісне бацькоўскі шынель падкарочаны.
Мёртваю хваткай сашчэплены пальцы
На задубелай,
жалезнай вяроўчыне.

Ступіць тры крокі —
знясілена падае,

Туліць,
Нібы птушанят,
Да грудзей
Чайнік вады,
Пайку хлеба блакаднага,
Заледзянелы агарак надзей.

Як за жыццё,
за вяроўку трымаецца,
Адчайна грабецца пад снегам і ветрам...
Каго ён ратуе —
Хворую маці,
Ці Лонінград,
Ці знявераны свет наш?

Знаеш, Алег,
Калі розныя гады
Нам пагражаюць з нянавісцю воўчаю,—
Мне ўспамінаецца хлопчык блакадны
І задубелая ў пальцах вяроўчына.

Столькі дуброў жалудамі адгрукалі!
Па-веснавому Фантанка плюскоча...
Але ўсё цягнуцца, цягнуцца рукі
Дапамагчы згладнеламу хлопчыку.

Покуль па свеце праносяцца танкі,
Покуль над снамі вісяць самалёты,
Ён усё цягне знясілена санкі
Праз завіруху, па стылых сумётах...

* * *

Я не магу на цэлы свет злавацца,
Бо што б там ні было —
у рэшце рэшт
Мне застануцца
родны дом і праца
І пад акном запылены агрэст.

І як бы ні ламала навальніца
Аб чорны дах грымотнае кап'ё,
Я ўсё ж паспею і дажджу напіцца,
І абагрэць вясёлкаю куп'ё,
Дзе ў гнёздах кроплі ловяць птушаняты,
Падняўшы ў неба з голай нематы
Жаўтлявыя,
як веснія зярняты,
Няўцямныя і прагныя раты...

Замоўкне гром, разгоніць хмары вецер —
І застануцца ў свеце ў рэшце рэшт
Зямля і неба,
птушкі і бяссмерце
І пад акном заплаканы агрэст...

ВЯРТАННЕ ПЕСНІ

Ансамблю «Песняры»

Аж хістае сцены палацаў
Гучных воплескаў вадаспад,
Калі хлопцы
 «Скрыпяць мае лапці...»
Запяюць на сучасны лад.

Сэрцу радасна і балесна
Ад таго,
 як прыходзіш зноў
Ты, мая беларуская песня,
Да сваіх і чужых сьшоў.
 Дзе тыя выжарыны,
 Дзе тыя прашчтуры,
 Што цябе,
 як жаваранка,
Бераглі і лашчылі,
У туманы хуталі,
Грэлі пад пахаю,
Ціхую-ціхуткую,
Верасам прапахлую?..

Як крынічка,
 праз камні і наледзі
Ты прабілася з роднай зямлі
І ніякія беды і нелюдзі
Замуціць цябе на змаглі.

Ты ж мая адзіная,
Ты ж мая ніўная,

Ты ж мая радзінная,
Ты ж мая жніўная,
Ты ж мая вясельная,
Ты ж мая вясенняя,
Ты ж мая нязваная,
Ты ж мая нязнаная,
Да грудзей прытуленая —
Матуліна...

Спявайце ж, хлопцы, спявайце!..

ПЕРАД НАВАЛЬНІЦАЙ

Не можа быць,
каб доўга так было —
Вісела духата над спелым полем
І навальніцы сіняе крыло
Не заняло засмяглае раздолле.

Стаміўся свет ад млоснай цішыні.
Пад пылам задыхаюцца прысады,
Хоць бы Ілля на вогненным кані
Рассек глухую шэрасць далягляду!

Чакаюць верасы і каласы,
Каб зноў азону і дажджу напіцца.
Аглухлі сенажаці і лясы...
О, як марудна спее навальніца!..

ПАМЯЦІ ПАБЛА НЯРУДЫ

Ён быў паэтам.
І раніцай,
нашча,
Карміў з далоняў залётную песню,
І мора да ног ягоных лашчылася,
Як сетэр, калматае і распенгаанае.

...А генералы не дружаць з паэтамі.
Яны забіваюць паэтаў —
Кастэтамі,
ці ракетамі,
Ці рукаяткамі пісталетаў...

Ён быў паэтам.
Вялікім.
І да яго прыходзілі сосны,
Стукалі ў шыбы ноччу
і клікалі
Шышкамі з неба збіваць зоркі высозныя.

...А генералы не разумеюць вершаў.
Затое ўмеюць яны вершатворцаў
Чацвертаваць,
ці вешаць,
Ці катаваць бясконца...

Ён быў паэтам.
І ў яго часта балела сэрца.
Ягонае сэрца нязгойна парापільлі

Дымы Хірасімы,
 драты Грэцы,
Камяні Іспаніі,
 каміны Германіі.

...А генералы не любяць хворых.
Ім трэба паболей бравых
У бронетранспарцёрах
 і на лінкорах,
У засадах
 і на аблавах...

Ён быў паэтам.
І калі яго неслі на могількі,
За ім
 жанчынай няўцешнай
 ішла эпоха.
І здавалася, на грудзях не рукі ляжалі,
А сядзеў матылёк знямоглы —
І ён не дыхаў,
Каб матылька не спалохаць.

...А генералы кнігі палілі.
І песня няспетая
Чорнай чайкай
З полымя вынырала...

Дык не пытайцеся,
Чаму ўспамінаюць паэтаў.
Дык не здзіўляйцеся,
Чаму праклінаюць генералаў...

ПРАДВЕСНЕ

Пад булькатанне ручаёў
Спяшаюць нацянькі
Да сонных вёсак і гаёў
Вясновыя дзянькі.

Туман гусцее над ракой,
Над купкамі лазы.
І дзюбы чорныя ў гракоў
Ад веснавой гразі.

Сплылі з вадой сляды саней.
Ад поля —
 пах раллі.
На ўзлеску
 белыя, як спег,
Пралескі расцвілі.

Ударыў журавель крылом
Па соснах дзвінскіх стром.
Грыміць —
 ці позні крыгалом,
Ці, можа, першы гром.

* * *

Нічога я не нахапаў у кайстру
У мітусні жыццёвых перапраў.
Сябры мне часта раілі:

«Пакайся...»

Ды я на гэта ўвагі не звяртаў.

Ну што ж,
калі другія пахавалі
Свой гнеў былы ці свой мінулы страх
І кайстры да краёў напакавалі,
Пакаяўшыся ў леташніх грахах?

За што мне трэба каяцца,
скажыце,
І кланяцца каму за грэх які?
Хіба за той,
што ў партызанскім жыцце
Раслі майго маленства васількі?

Або за тое,
што ступаў наперад,
Калі яшчэ каманды не было,
І густа сыпаў праўды злосны перац
На булку,
што жаваў тупы трапло?

Ці мо за тое,
што ў свой край любімы
Я не хачу ўпусціць спусцелых душ,

І ўголас ненавіджу падхалімаў,
І ўволю пацяшаюся з чынуш?..

Я не магу пакаяцца.
Мне позна
Шукаць з прыстасаванцам спарышы.
Хай будзе ў іншых у дварах завозна,
А мне хай будзе лёгка на душы,

Каб толькі быў у хаце хлеб нязводны,
І соль,
і дружбы вечнае цяпло,
Каб перад сцягам і зямлёю роднай
Мне каяцца патрэбы не было...

ЮГАСЛАВІЯ, ЮГАСЛАВІЯ...

Югаславія, Югаславія —
Горны край
і прыморны край!
Колькі бардаў цябе праславіла! —
За паўторы не дакарай.

Добра знаю:
не адзін я такі
З далніх даляў сюды спяшу,
Каб крышталею тваёй Адрыятыкі
Да краёў наталіць душу.

Ты мне шчодро спаўна адмерала
І крутых віражоў дарог,
І вятроў салёнага берага,
І начной цішыні бароў.

З кожнай хаты спяшала вынесці,
Па-сяброўску дарыла ты
Маладое віно гасціннасці
І пшанічны хлеб дабаты.

Мне з даверам раскручвалі горцы
Партызанскіх сцяжын бінты...
Хай паўторыцца,
хай паўторыцца
Рызыкаўны той серпантын!

Зноў хай сэрца салодка войкне
І зірнуць услед з-пад рукі

Чарнавейкія,
чарнавокія,
Чарнавусяя дружбакі!..

Лёс твой светлы хай не запляміцца!
О як добра,
як рады я,
Што пульсуе на глобусе памяці
Югаслаўскі мерыдыян...

Хто яго, басяка, аштрафуе,
Што ад сонца так асмялеў,
Ен пастояны

 пе на парфуме,
А па моры і на смале?

Хвалі ўнізе калышучь дымку,
Белы ветразь ляніва абвіс...
Мы стаім на скале ў абдымку
І не хочам спускацца ўніз.

Хай курортнікі ловаць казку,
Расціраюць прамень на плячы
Па-славянску,

 па-партызанску
Мы з табой памаўчым.

ЧАРНАГОРЫЯ

П. Джуранавічу

Ты на картах людской супольнасці
Непрыкметнаю кропкай пазначана,
Скамянелая кропля вольнасці,
З чорных скал прараслая мачына.

Растаптаць цябе пяліся ворагі,
Ятаган прыстаўлялі да горла...
Непакораная Чарнагорыя,
Ты сама горкі лёс свой агорала.

І свае зялёныя выспы,
І свае дубровы купчастыя
Спавіваеш снягамі чыстымі,
Абмываеш дажджамі частымі.

І шуміш над салёнымі хвалямі,
Як сасонка залатакорая,
Незахмараная,
 незахваленая,
Непаўторная Чарнагорыя.

Непагасным змаганскім сцягам
Твой маршчыністы твар азораны.
Ты шляхі,

 нібы рукі,
 цягнеш
З Руссю чокнуцца звонка азёрамі.

Хлуд закінутасці і беднасці
Ты страсла з сябе,
 Чарнагорыя,
І цвіцеш на паляне еднасці,
Як гарычка адчайна гордая...

* * *

Заморскія далікатэсы
Не падыходзяць для мяне.
Я выпечан з такога цеста,
Што толькі ў нашай старане.

Яго ўсчынялі ў пушчы сіняй
Пад булькат жвірыстых крыніц
Яго бязлітасна мясілі
Цяжкія рукі чужаніц.

І разрывалі, распіналі.
І насміхаліся над ім.
І не віно і цукар клалі,
А слёзы з попелам сівым.

Але яно —
усім на дзіва —
Перацярпела здзек і жах
І паднімалася, «хадзіла»,
Расло,
нібыта на дражджах.

І розных вылюдкаў нямала,
Што лезлі к нам ва ўсе вякі,
Аб гэта цёста паламала
Свае хіжацкія клыккі...

* * *

У твар дыхнула водарам вясны.
І адурманіў сіні хмель лясны.

І ўбок —
усё няпэўнае на свеце.
Убок —
зімовы халадок трывог.
Ля самых губ —
бярозавае вешце,
І кветка-сон —
каля стамлёных ног.

І звоніць, звоніць над палянай голай,
Аж песняй захлынаецца, жаўрук...
Ускінь насустрач гэтай песні голаў,
Ускінь насустрач сонцу промні рук,
Смакуй, як найсвяцейшае прычасце,
Гаркавы вецер, цёплы дух лясны...

Што ні кажыце,
ёсць на свеце шчасце,
Пакуль дурманіць сіні хмель вясны.

ПЫТАННЕ САБЕ І ІНШЫМ

І наша юнацтва нявечнае
Праішло непрыкметна так!
Лысеючы і сівеючы,
Адвучваемся ад атак.

Як многа у нас звычайнасці!
Як мала у нас адчайнасці!

Як многа у нас прабачлівасці!
Як мала у нас прадбачлівасці!..

Гуляем з дочкамі ў ладкі,
Водзім сыноў на футбол,
Мосцім у заўтра кладкі,
А сэрца трывожыць боль:

Замнога ў хадзе запаволенасці,
Замала ў душы задаволенасці.

Хоць мы і не робім подлага,
Але і не робім подзвіга.

А намі ж яшчэ не растрачана,
Не вычарпана да дна
Адвага наша юначая,
Адчайная наша вясна.

Няўжо надыходзіць стомленасць?
Няўжо адыходзіць настойлівасць?

* * *

Не рабіце з людзей багоў.
Хай людзьмі застаюцца людзі.
Як пасля мы іх жорстка судзім!
Не рабіце ж з людзей багоў.

Не ўздымайце іх на п'едэстал,
Падстаўляючы ўгодліва спіну.
Усё роўна іх некалі скінуць...
Не ўздымайце ж іх на п'едэстал.

Ачышчайце душы свае
Ад бяздумнасці і багалоўства.
Слаўце волю і розум людства.
Як іх часта яшчэ нестae!

Не стварайце сабе багоў!

КРАСАВІК

Хоць жаваранак над кустамі,
Нібыта ў маі, засквірчэў,—
Зямля сырая і пустая,
Як неабжытая яшчэ.
Ей неабходна дачакацца
Папраўдзе веснавой пары,
Калі ўжо ўслед за раўчукамі
Палі абудзяць трактары,
Калі ў халодныя барозны
Сваё цяпло сыпнуць-такі
І на падсочаных бярозах
Праб'юцца першыя лісткі,
Калі трава зараскашуе,
Заціхне мутных рэчак вір
І скіне потную кашулю
На перакуры брыгадзір...

НЕЗНАЁМКА

Яна ішла сцяжынкай вузкай
Да вечаровага сяла.
І ветразем над сіняй блузкай
Касынка белая плыла.

Ішла няспешна і стамлёна,
Спакой дзявочы несучы.
І шаўкавістай пасмай лёну
Каса ляжала на плячы.

І ў затуманеным прасторы
Ці то ў душы маёй
плылі
Вачэй бяздонныя азёры,
Крылатых броваў жураўлі...

Ах, незнаёмка, незнаёмка,
Неспадзяваная бяда!
І прыпыніць цябе няёмка,
І адпусціць цябе шкада.

Калі яшчэ на сцежцы вузкай
Цябе сустрэну ля сяла?..
Як ветразь,
над блакітнай блузкай
Касынка белая плыла...

* * *

Вечар сцішыўся.

Аж не верыцца —
Ні транзістараў,
ні машын.

Драч замоўк.

І плыве па верасе
Туманоў маўклівая сіль.

Толькі конік ля вуха цікае
Ды пад ганкам сапе шчаня.
Ах, якая сягоння ціхая
Вечаровая цішыня!

Як яна успаміны раскоўвае,
Летуценням дае прастор —
Неразгаданая, вясковая —
Ад расінкі да ранніх зор.

Светлячком палахлівым коціцца
Па душы маёй,
па траве...

Ну няўжо яна некалі скончыцца,
Назаўсёды з зямлі адплыве?

* * *

Пад вятрамі згорбіліся ўзгоркі.
Сосны ўздзелі снежныя брылі.
Промні, як блішчастыя іголки,
Расыпае сонца па зямлі.

Цягнецца дарога Шляхам Млечным.
Зоркамі ўскіпае белы снег.
І не знаеш —

вечны ці не вечны
Ты ў бяскрайняй гэтай белізне.

Можа, раптам колкі вецер зімні
Завірухай раннюю ўзмахне
І на крылы ледзяныя ўзніме
І ўжо не апусціць больш мяне.

Што ж,
няхай усё, што маю,
лясне.

Толькі аднаго да слёз шкада —
Гэты вась, заснежаны і ясны,
Мілы свет навекі пакідаць.

Хай ён і халодны, і калючы,
Без густой травы і сінявы —
Толькі ўвесь рыпучы і пявучы,
Заінелы,

звонкі

і жывы...

ЧАТЫРЫ ПЕСНІ ПРА ЭРНЕСТА ЧЭ ГЕВАРУ

*Не трэба аркестра,
Хай пальцы разбудзяць гітару.
Спяём пра Эрнеста.
Спяём пра Эрнеста Гевару.
Няхай уваскрэсне,
Як водгулле цугляў начлежных,
Далёкая песня —
Сяброўка нагор'яў мяцежных.*

*Нам залы не трэба.
Ілюстраў крышталёных не трэба.
Хай стомлена дрэмле
Над намі глыбокае неба.
Спяём пра Эрнеста
З усмешкай, як снег, белазубай,
Пра С'ера-Маэстру —
Мачэтэ разгневанай Кубы.*

*Не трэба авацый.
Хай гучнаю славаю стане
Тратыл, што ўзрывацца
Пачне ў непрыцельскім стане.
Спяём пра маёра,
Што жыву, як спрасованы порох,
Якога не скоры
Забудзе спалоханы вораг...*

*Не трэба аркестра,
Хай пальцы разбудзяць гітару.*

*Спяём пра Эрнеста,
Спяём пра Эрнеста Гевару,
Пра грэшнага бога,
Што з куляй навек абручылі,
Пра хлопца,
якога
Любілі сябры і жанчыны...*

ПЕСНЯ ПРА БІНТЫ І ПАТРОНЫ (Алегрыя-дэ-Піо, 5 снежня 1956 г.)

Над рыжым балотам,
над сцежкай крывой
Карэнне сплялося,
як краты.
У мангравых нетрах сцякаюць крывёй
І падаюць моўчкі салдаты.
А ўверсе тупое гудзенне вінтоў
І бомбы пад сонцам паўдзённым.
Даўно не хапае атраду біптоў,
А больш не хапае патронаў.

З няволі сляпой прараслі кулакі,
Як помсты вясновай завязь.
І ў цёмныя горы вядзе нацяпкі
Глухая святая нянавіць.
Як гнеўныя міны, стагоддзі бяды
Пакладзены грозны пад троны.
Салдатам свабоды патрэбны бінты,
А болей патрэбны патроны.

Зямлю кулямёт выбівае з-пад ног,
У злосным запале шалее.
Пад кулямі горкне цукровы трыснёг
І пдача,
як сотня жалеек.
І падаюць злева і справа браты,

Бяссільна радзеюць калоны.
Свінцоваю стомай набраклі бінты
І лютым адчаем —
 патроны.

Нялёгка прабіцца праз кулі і кроў,
Дзе стогны змяшаліся з крыкам.
Напоўнен бінтамі рукзак да краёў.
Патронамі поўная скрынка.
Падумай,
 Эрнеста,

 што выбераш ты
Для бітвы цяжкой і бяссоннай.
Патрэбны ўрачу, як ніколі, бінты.
Салдату патрэбны патроны.

Ці многа наперадзе новых атак,
Залішне гадаць недарэчы...
Рашуча адкінут з бінтамі рукзак
І ўзвалена скрынка на плечы.
І ўзнята вінтоўка ў імя дабраты
З запасам адвагі патройным...
Салдату Свабоды
 патрэбны бінты,
А болей патрэбны патроны!..

ПЕСНЯ ПРА ДЗЯЦЕЙ СЕЛЯНІНА РОХАСА (*Балівія*)

У Рохаса іх васьмёра —
Галодныя і крыклівыя.
Вялізную торбу гора
Ты сшыла для іх, Балівія.
І кінула іх, падлёткаў,
Пад ліўні жыцця бурлівыя,
Як трэскі разбітай лодкі
У рэкі свае, Балівія.

У Рохаса іх васьмёра —
Як жаваранкі з-пад хмары.
Яны ўзляталі

 да зораў
У дужых руках Гевары.
Даверліва і нялоўка
На цёплым плячы сядзелі.
І гладзіў ён ім
 галоўкі
Шурпатай рукой надзеі...

У Рохаса іх васьмёра —
Слабыя і палахлівыя.
Цярплівасці і пакоры
Вучыла ты іх, Балівія.
Іх часта пад рэбры біла
Няўдача — каза бадлівая.
Нічога ты не зрабіла,
Каб іх засланіць, Балівія...

У Рохаса іх васьмёра...
Хацелася вельмі бацьку
Заместа злосці і зморы
Прынесці дамоў багаццо.
І ён атрымаў
 далары,
Хоць здраднікам плоцяць мала.
А восем байцоў Гевары
Па восем куль атрымала...

У Рохаса іх васьмёра —
Суровыя і маўклівыя.
Яны падзялілі сорам
І ганьбу тваю, Балівія.
Яны зразумеюць скоры,
Чаму дасюль нешчаслівыя,
І глянуць тады з дакорам
У вочы твае, Балівія...

ПЕСНЯ ПРА АПОШНІ УРОК

(Гера, 9 кастрычніка 1967 г.)

Пад вокнамі стражнік пастаўлен
Стаіць за дзвярамі канвой.
Ды толькі не вязень —
настаўнік
Заходзіць у класны пакой.

Хоць скручаны белыя рукі
І рана нясцерпна пячэ,
Свой курс палітычнай навукі
Ён выкласці зможа яшчэ...

Чаго ж ты змянілася з твару,
Чаго ж ты замоўкла,

Картэс,
Пабачыўшы зблізку Гевару,
Пачуўшы адкрыты пратэст?

Ён смерці сваёй не баіцца —
Усмешкай асветлены твар.
Стаіш ты над ім вучаніцай,
Што дома забыла буквар.

Яму б тут аддыхацца трошкі,
Асвойтацца ў школьнай цішы.
Ён сцёр бы памылкі ўсе з дошкі
І з чыстай
наіўнай душы.

Табе,
спалатнелай дазвання,
Як вернай сяброўцы ў страю,
Ен шэпча,
нібы заклінанне,
Пра мілую Кубу сваю...

...Жандары ўбягаюць таропка.
Узведзен няўмольны курок.
Ну вось і пастаўлена кропка.
Ну вось і закончан урок...

ПЕСНЯ ПРА КАМАНДАНТЭ ЧЭ

Прывыклі мы праўдзе салдацкай
глядзець у бяссонныя вочы.
Ні богу,
ні тайным замовам,
ні казкам пе верым яшчэ.
І ўсё-такі попlech з намі
ты ў свеце трывожпым крочыш,
Жывы камандантэ Чэ.

Дарэмна ўсміхаецца вораг,
што пасткі расстаўлсны лоўка,—
Хай сэрца тваё расстраляе
і рукі твае адсячэ,—
Ніколі не заржаве
і ў пыл не ўпадзе віптоўка
Твая, камандантэ Чэ.

Плыве над тумапам адчаю
твой стомлены твар барадаты
І ў сонных жылах Амерыкі,
як ток элсктрычны, цячэ
Уся,
да апошняй кроплі,
бунтоўная кроў салдата —
Твая, камандантэ Чэ.

Калі ж над задымленым светам
замоўкпуць усе кананады
І горнае сонца свабоды прагоніць самоту з
вачэй,

На площчы
ў бронзе і ў мармуры
выведзеш зноў атрады
І ты, камандантэ Чэ.
І пальцы разбудзяць гітару,
і сядзем сябрынаю цеснай,
А водсвет мяцежных вогнішчаў
нам сэрцы ізноў апячэ.
І мы яшчэ даспяваем
твае суровыя песні
З табой, камандантэ Чэ.

* * *

Я не люблю людзей, якія
Не маюць ворагаў зусім
І носяць кулакі цяжкія,
Не паспытаныя нікім.

За дабрату стаю сцяною.
І ўсё ж не давяраю ім,
Што абдымаюцца са мною
І з непрыяцелем маім.

Хаця ў іх без калючак ружы
І ні хмурыначкі ўваччу,
Я не хачу іх шчодрой дружбы,
Спагады іхняй не хачу.

Мая гарачнасць маладая
Двудушша не даруе ім.
Без шкадавання пакідаю
Я гэткіх ворагам маім.

* * *

Не знаю,
гэта добра ці нядобра,
Ды што хаваць мінулыя грахі —
І мне таксама міні даспадобы,
Хоць я ім запазніўся ў жаніхі.

Зноў прымушае здзіўлена спыніцца
Жаночы чуд,
як гэты свет, стары.
У цесным калчане міні-спадніцы
Дзве юныя нагі —
як дзве стралы.

І плёткі — міма.
Забабоны — міма.
І цокаюць па сонным сэрцы лодачкі.
І мілая дзяўчына ў ,моднай міні —
Як чарачка крыштальная на сподачку.

І чырванеюць посныя персоны.
І адарваць вачэй не можа бог
Ад лёгкага,
як хмарка,
парасону
Над грэшнай парай загарэлых ног.

Пад пошласць — міны.
Пад святошасць — міпы.
Аж крэкча цынік качкаю падсаднаю.

А стройныя дзяўчаты ў смелых міні —
Як строгія цюльпаны ў палісадніку.

І цёплы вецер ім каленкі мые.
І я без шкадавання і трывог
Гляджу,
як небу адкрываюць міні
Зямную прыгажосць дзявочых ног.

ЦІХІ ВЕРШ

Ціхая засень старэнькай альтанкі.
Ціхае шчасце —
Шэпат каханкі.

Ціхія гукі.
Цёплыя рукі.

Лісця чаромхі вячэрняя споведзь.
Вусны дыханне спалохана ловаць.

Сіняя ціша
Зоркі калыша.

Крылаў птушыных апошнія ўзмахі
Святло патушылі шэрыя гмахі.

Чуеш,
Як б'ецца
Сэрца ля сэрца?..

ЭЛЕГІІ СТАРОГА САДУ

*Я зноў прыйшоў у наш зарослы сад,
Дзе пахне зазімкам і лісцем прэлым.
Ён не такі,*

*як дваццаць год назад.
Ён,
як і я,
здаецца настарэлым.*

*Мне вусцішна між яблыняў ступаць,
Страсаць з галін абуджаныя згадкі.
І за спіной не веснічкі рыцяць,
А памяці разгойданыя кладкі...*

I

У ціхім садзе нашага дзяцінства
Даўно сабе звяваюць гнёзды птушкі.
І я нячаста ў сад хаджу,
каб раптам
Няўклюднага падлётка не спалохаць.
А можа быць,
я больш за ўсё баюся,
Што ўспырхне,
нібы жаўранак вясновы,
Забытае імя дзяўчынкі мілай
У белай блузцы і спаднічцы сіняй,
З чарнілам перапэцканымі пальцамі
І русаю худзенькаю касой?
Што, як яна жыве ў забытым садзе —
257

Абсыпаная рыжымі вяснушкамі,
Абстрыканая крапівой пякучай,
Цыбатая,
нібыта бусляпя?..
Чаго баюся —
Успамінаў смешных
Ці горкай і запознаенай сустрэчы
З юначая неразгаданай тайнай
І першым неўсвядомленым каханнем?
Ды не,
Якое там было каханне!
Было няўцямнае зямное шчасце,
Што вось жыве дзяўчо на белым свеце,
І лічыць мяне дужым і прыгожым,
І з захапленнем на мяне глядзіць.
І я пераканаць яе стараўся,
Што я папраўдзе нейкі незвычайны,
Што я прыгожы,
дужы і разумны,
А быў няўкладны і дурны,
як бот.
Я пасмяяўся з той дзяўчынкі мілай
Па-хлапчукоўску жорстка і бяздумна —
З яе вяснушак,
і з касы худзенькай,
І з пехаванай радасці ў вачах.
І я хадзіў, як певень, ганарысты,
Суровы,
незалежны
і дасціпны
І быў не варты нават шкадавання,
Не тое,
што яе няўцешных слёз...
Мы вельмі часта позна разумнеем...
Цяпер я ў сад заходжу асцярожна —
А што, як раптам хрусне пад нагою
Птушынае гняздо?..

II

Ты помніш сад,
Парэчкамі зарослы,
Дзе ля паркана быў куток таемны,
Куды ўцякалі мы з табой штовечар
Ад пільных матак і сяброў цікаўных?

Ты помніш?

Там нас хавала яблыня старая.
Мы слухалі маўчанне цёплай ночы.
І я нямеў,
калі плячом гарачым
Ты прыпадала да майго пляча.
Там я аднойчы
пры святле маланкі,
Як цуд нікім нязведаны,
убачыў

Твае блакітныя, як неба, вочы
І белыя, як яблыкі, калені.
На круглыя,

як белыя налівы,
Клаў галаву я

на твае калені
І піў каўшом Мядзведзіцы Вялікай
Тваё такое блізкае дыхаппе,
Наіўны і салодкі наш спалох.
І валасоў тваіх густая хмара
Мне засланыла і зямлю, і пеба —
І гасла ўсё ў вачах,
І толькі вусны,
Твае сляпяя і сухія вуспы,
Як месяц,

прабіваліся праз цемру
І зноў вярталі мне ў душу святло...

Ты помніш?

Растуць парэчкі ў садзе,
як калісьці,
А ля паркана —
восеньскае лісце...

Сюды з табой штовечар мы ўцякалі
Ад пільных матак і сяброў цікаўных.
Тут пры святле маланкі я аднойчы
Зірнуў табе ў спалоханыя вочы...

Стаіць пад ветрам яблыня старая.
Ні павуцінкі —
на галінках голых...
А я вачамі маладымі бачу
Два белыя налівы...

Ш

Быў позні і туманны адвечорак.
Сад звонка лапатаў пасля дажджу —
Як бышчам тысяча срабрыстых гномікаў
Саскоквала з галінкі на галінку,
З ліста на ліст,
А з лісця —
на траву.

Я ў сад пабег
Паслухаць гэты вэрхал,
Палюбавацца,
Як цяжкія кроплі
Ляцяць свінцовым шротам на пясок,
А яблыні абмытыя стаяць,
Нібыта маладзіцы пасля лазні.
Па лужынах і ручаях імчаў я.
У сэрцы калацілася гарэзнасць,
І мне хацелася такое крыкнуць,
Каб цэлы свет,
уражаны,
пачуў.

Тады арліным хлапчукоўскім вокам

Я ўгледзеў іх пад вымаклаю вішняй —
Яны застылі ў доўгім пацалунку,
Як у палёце спыненыя птушкі.
Яны мяне не бачылі,
не чулі,

І я падкраўся —
І зарагатаў,
Спалохаў тое светлае імгненне,
Якое ўжо не зможа паўтарыцца.
Я загалёкаў:
«Цілі-цілі-цеста!..»,
Улёг за імі шчанюком звяглівым
І ўсё чакаў,
Як голас мой падхопіць
І панясе пад гулкім небам рэха.
А сад маўчаў.
Маўчалі змрочна кроплі,
Што на лістах званочкамі віселі.
А яблыня старая

поўнай жменяй
Дажджу мне сыпанула за каўнер.
І я замоўк,
Як бышчам спатыкнуўся.
Мяпе спыніў цяжкі дарослы сорам.
Пачуў я раптам,
Як замоўк чамусьці
У шапатлівых кро ах
звонкі лопат,
Як стала ў садзе золка і будзённа...
Мой сад,
ты помніш гэты адвечорак.
Я дзякую,
што ты маўчыш,
мой сад...

Мой сад...

* * *

Вышэй за ўсё цаню я волю,
Але прашу мной валадаць,
Цябе,
 засеянае поле,
Цябе,
 азёр начная гладзь.

Вам,
 вечаровыя паляны —
Прытулак ягад і грыбоў,
Я буду самым паслухмяным
Добраахвотнікам-рабом.

Я згодны выплаціць даніну —
І на свой лёс не наракаць —
Вам,
 паламаныя яліны,
Табе,
 засохлая рака,

Каб потым быў,
 як свой,
 прыняты

У дол маўклівы і руды,
Дзе спяць асеннія зярняты
І даспяваюць жалуды...

* * *

Над лясамі самоты
Да цябе нацянькі
Паняслі самалёты
Мае аганькі;

Над зямлёю бяссоннай
На нябачным крыле
Колер шчасця —
 чырвоны —
Паплыў у імгле.

Над спакоем загонаў,
Над журбою людзей
Засвяціўся
 зялёны —
Восні колер падзой.

І з завоблачпай стыпі
Апаў на лугі
Крыкам кнігаўкі
 сіні —
Ціхі колер тугі...

* * *

Вы чуеце —
 чаромха расцвіла?
Гайда ў лясы,
 у веснавыя нетры!
Раз'ятраныя, халастыя ветры
Гуляюць ад сяла і да сяла.

Чаромхавая бель —
 як цёплы снег,
Як незаплямлены вясельны вэлюм..
І галава ўжо кружыцца завельмі,
І так салодка вабіць першы грэх..

Гукай сваю адзіную,
 гукай,
Бяжы да мілых вуснаў напярэймы,
Ламай чаромхі душныя бярэмы,
Кідай да ног каханай хмельны май.

І шчасцем спапялі душу датла
Рашуча,
 безразважна
 і чароўна...
Ах, што ты робіш,
 горкая чаромха!
Навошта гэтак рапа расцвіла?..

* * *

У гаях лапоча лісце,
Што да восені — нядоўга;
Я ж спяшаюся кудысьці
Разам з новаю дарогай.

Не хаваю дні ў прыполе —
Рассяваю поўнай жменяй.
Што ні дзень — жыцця ўсё болей,
Што ні дзень — жыцця ўсё меней.

А на сэрцы, як ні дзіўна,
Ні хмурынкі шкадавання,
Што ўжо столькі адхадзіў я,
Столькі вытаптаў дазваппя.

Толькі сум нахльше часам,
Варухпе душу трывога,
Што вяртаюся пячаста
Да бацькоўскага парога.

Я іду па кліч ласіпы,
Да бароў смалістых еду.
І за мною — сіне-сіне:,
Васількамі дні па следу...

ВЫТОК

Што

радасці маёй выток,
Выток натхнення і гарэння? —
З крыніцы полацкай глыток,
З лясоў, з-пад самага карэння,
Ці зорных караблёў віток
Над светам, поўным захаплення,
Ці ленінскіх сцягоў паток
Пад майскім ветрам абнаўлення?
Гады прыспешваюць — і мы
Задумваемся пра вытокі,
І ясна бачым праз дымы
Чырвонай гвардыі вінтоўкі
І партызанскія ватоўкі,
І добра ўсведамляем мы,
Чые — сыны, чые — патомкі;
Чыёй нянавісці абломкі
Усыпалі наш шлях прамы...
І гонару майго выток,
Выток памкнення і натхнення —
З крыніцы полацкай глыток
І зорных караблёў віток.
І ленінскіх сцягоў паток
Пад майскім ветрам абнаўлення.
Пяю, як трапяткі лісток
На дрэве вернасці высокім.
І хочацца, каб мой радок
Стаў нейчай радасці вытокам...

З МЕСТ

«МАЙСКАЯ ПРОСІНЬ» (1960)

- 9 Я іду..
11 *** Я з твайго неспакойнага племені..
12 Успаміні
13 Полаччына
14 Палеская балада
16 *** Калі часам трохі засумуецца..
17 Зноў пабачыў цябе..
18 Полацкая балада
20 Ля партызанскіх сцягоў
21 *** Вочы сінія-сінія..
23 *** Я не знаю, удаўся ў каго я такі..

«З ЛЮБОВОЮ І НЯНАВІСЦЮ ЗЯМНОЮ» (1963)

- 27 Беларусі
29 У Маўзалеі
30 Рабочы пасёлак
32 *** Шпак сцявае..
33 Юнацтва сінія арэлі
34 Танцы ля ваенкамата
36 Бязбацькавічы
38 *** Сінія званочкі..
39 *** Адышлі ў нябыт пакегірыкі..

Полацк. Нафтабуд .

- 40 На параднім краі
42 Апошняя прыкмета Слабады
43 Дарога каля ЦЭЦ
44 Нафтабудаўцы слухаюць шахматны выпуск апошніх наведанняў
45 Першыя з дынастыі
46 *** Гэта цяжка..
47 Украіны

- 49 Эдраднік
 51 *** Нам адведзена шмат гадоў...
Старонкі з фестывальнага блакнога
 53 *** Мы спаді, як дома...
 55 Сустрэча з Афрыкай
 56 Эмігранткі
 57 Вуліца Без Нядзелі
 59 Бежанцы ў Хельсінкі
 61 Рукі фестываля
 63 Кастрычніцкі лес
 64 *** Сябрам мы прысвячаем эпітафіі...
 65 *** Я часам сам слабе не пазнаю...

«ДЫХАННЕ» (1966)

- 69 Поўдзень
 70 Дваццаты век
 72 *** Гадзіннік ножанкамі стрэлак...
 73 Балада пра мігёраў
 74 Безыменныя вышніі
 76 Як песня параджаецца
 78 Край мой...
 79 *** Прыходзяць часта к нам...
 80 *** Я уваходжу ў лес...
 81 *** Сябрам ківаю галавою...
 83 Неба і зямля
 87 Скрышка
 89 *** Такі спрадвечны лёс мужчын...
 90 *** Не, мы з табою не святошы...
 91 *** Грамы варочаюцца ў небе...
 92 Жаваранак над праспектам
 93 Успамін пра начлег
 95 Пра «сціпласць»
 97 Пра палітыку
 98 Зусім «бязгрэшным»
 99 Чужая споведзь (п а э м а)
 109 *** Колькі я пражыву...
 110 Рэкі Беларусі
 112 *** Сон мой сіні...
 113 *** Калі зямля спакойна засынае...
 115 Ідзе працэс...
 116 Паліцай
 118 Некалькі занатовак на хаду
 121 *** Месяц — жоўтая лодка...
 122 *** На той зямлі...

- 123 *** Словы жудасна паміраюць...
 124 *** Над дарогай...
 125 *** Мы дома песень менш знаходзім...

«ЖНІВО» (1971)

- 129 *** Хто раней...
 131 Камісары
 132 *** Мая вясковая хаціна...
 134 *** Хтось палкое на сініцу...
 135 *** Час хаду у новы дзень прыспешвае...
 137 Хатынскі снег (п а э м а)
 144 *** У лясах...
 146 *** Люблю свой край...
 147 *** Не, я ужо даўно не малады...
 148 *** Ідуць дажджы...
 149 *** Ты, мой народ, мяне не папракнеш...
 150 *** Другія...
 151 Мінскі трышчх
 155 *** Вечарамі па чужых узгорках...
 156 *** Грукочуць дроткія калёсы...
 157 *** У нашай вёсцы не было сабак...
 159 Хлапчукі
 161 *** Не ўсюды роўная, прамая...
 162 *** Лісцё абсыпалі бярозы...
 163 *** Яшчэ канькоў не навастрылі дзеці...

Варненскія замалёўкі

- 164 Помнік Леніву ў Варне
 165 Легенда мыса Каліакра
 167 Другары
 168 *** Я над аджылым не дрэжку...
 169 *** Не ўгонішся цяж за часам...
 170 *** Мы хочам зразумець галактык мому...
 171 *** Што паробіш...
 172 *** Восень эпоў надыходзіць...
 173 Памяці Народнага артыста СССР Б. В. Платонава
 174 Я — твой трубач
 175 *** Не кліч мяне музыкай моднешкай...
 176 *** Колькі б нам за жар-птушкаю ўслед пі ганняцца...
 177 Камірамісы
 179 *** Халодны сквер дапчэнтку апусцеў...
 180 *** Табе, нібы прароку, веру...
 181 Паэма расстання

- 193 *** Як ні называем іх па-свойску...
194 *** Патухаюць, памнеюць высі...

Некалькі жартаўлівых дыялогаў

- 195 З сонцам
197 З мурашом
198 З трутнем

- 200 *** Колькі ні клянi свой стол пісьмовы...
201 *** За ўсё плаціў я поўнай платай...

«ВЫТОК» (1974)

- 205 Удзячны лёсу...
206 *** Ад залысін да лысін...
208 У дарозе

Лісты ў Ленінград

- 209 Крэйсеру «Аўрора»
210 Піскароўскаму мемарыялу
212 Дому № 45 на 4-й Лініі Васільеўскага вострава
213 Алегу Шасцінскаму

- 215 *** Я не магу на цэлы свет злавацца...
216 Вяртанне песні
218 Перад навальніцай
219 Памяці Пабла Няруды
221 Прадвесне
222 *** Нічога я не нахапаў у кайстру...
224 *** Навек з табою нас жыццё звяло...
225 *** Схаваўся мясячык за дрэвы...

Югаслаўскі мерыдыян

- 226 Югаславія, Югаславія...
228 Партизанскія могілкі ў Мастары
229 Сповідзь старога партизана ў партовым кафе
Рыскі
231 Размова з дуброўніцкім ветрам
233 Чарнагорыя
234 *** Заморскія далікатэсы...
235 *** У твар дыхнула водарам вясны...
236 Пытанне сабе і іншым
237 *** Не рабіце з людзей багоў...
238 Сабакары
240 Красавік

- 241 Незнаёмка
242 *** Вечар сцішчўся...
243 *** Пад вятрамі згорбіліся ўзгоркі...
244 Чатыры песні пра Эрнеста Ча Гевару
251 *** Я не люблю людзей, якія...
252 *** Удзякаюць хлопцы ў гарады...
253 *** Сняжынкi на расстанне...
254 *** Не знаю...
256 Ціхі верш
257 Элегіі старога саду
262 *** Вышэй за ўсё даню я волю...
263 *** Над лясамі самоты...
264 *** Вы чупеце...
265 *** У гаях лапача кіспе...
266 Выток

Бураўкін Г.
Б 91 Вершы пяці кніг. Мн., «Маст. літ.», 1976.

272 с. з іл.

За гады творчай працы з-пад пера Г. Бураўкіна выйшлі зборнікі паэзіі «Майская просіца», «З любоўю і нянавісцю зямлюю», «Дыханне», «Жыво» і «Выток». Лепшыя вершы з гэтых пяці кніг і складаюць змест яго новай кнігі. У іх — высокі грамадзянскі пафас і чысты інтымны свет маладога сучасніка — выказнікам дум якога выступае паэт.

Б 70403-116
М 302(05)-76 90-76

Бел 2

На беларусском языке

Геннадий Николаевич Буравкин

СТИХИ ПЯТИ КНИГ

Рэдактар А. М. Бачыла. Мастак М. С. Басалыга. Мастацкі рэдактар Л. Я. Прагія. Тэхнічны рэдактар М. Ц. Палкова. Карэктар Н. А. Давыдзенка.

АТ 21099. Здадзена ў набор 12/XI 1975 г. Падп. да друку 2/III 1976 г. Тыраж 7000 экз. Фармат 75×90³/₄. Папера друк. № 1. Ум. друк. арк. 10,62. Ул.-выд. арк. 9,05. Зак. 2798. Цана 1 р. 23 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, Савецкая, 19.
Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, Чырвоная, 23.